

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
Первинна профспілкова організація ЧНУ ім. Петра Могили
Південний науковий центр НАН та МОН України
Університет ім. Адама Міцкевича (Польща)
Університет гуманітарних та природничих наук ім. Яна Длугоша (Польща)
Інститут національної пам'яті (Польща)
Університет Марії Кюрі-Склодовської (Польща)
Університет Сегеда (Угорщина)
Академія військового мистецтва (Польща)
Військово-морська академія ім. Героїв Вестерплатте (Польща)
Northcentral University (United States of America)

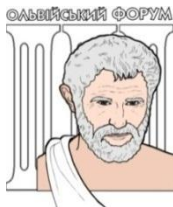
**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2020:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

XIV Міжнародна наукова конференція

ТЕЗИ

**Актуальні проблеми юриспруденції.
Публічне управління та адміністрування
в умовах децентралізації влади та наближення
її до європейських стандартів**

4–7 червня 2020 р., м. Миколаїв

Миколаїв
2020

Ольвійський форум – 2020: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XIV міжнар. наук. конф. 4–7 червня 2020 р., м. Миколаїв : тези доп. : Актуальні проблеми юриспруденції. Публічне управління та адміністрування в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. – 88 с.

Секція:

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ЮРИСПРУДЕНЦІЇ**

Підсекція: ГАЛУЗЕВІ ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 34.01:34.07

Абдуллаєв Вагіф Ахмед огли,
*аспірант кафедри цивільного та
кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

**ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ
АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

Після Революції Гідності, яка відбулася в Україні на початку 2014 року в державі почалися процеси реформування. Такі процеси полягали й в створенні нових органів, які покликані на боротьбу з корупцією. Серед так званих, нових антикорупційних органів виділимо такі: Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ), створене 14 жовтня 2014 року; Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП), створена 22 вересня 2015 року; Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), створене у 2016 році; Державне бюро розслідувань (далі – ДБР), створене 29 лютого 2016 року; Вищий антикорупційний суд України (далі – ВАСУ), створений 11 квітня 2019 року.

Переважно, діяльність всіх вищевказаних антикорупційних органів здійснюється на базі загальних законодавчих норм. Серед таких можна виділити наступні: Конституція України, від 1996 року; Кримінальний кодекс України, від 2001 року; Кримінальний процесуальний кодекс України, від 2012 року; Цивільний кодекс України, від 2003 року; Цивільний процесуальний кодекс України, від 2004 року; Господарський кодекс України, від 2003 року; Кодекс адміністративного судочинства, від 2005 року; Закон України про оперативно-розшукову діяльність, від 1992 року; Закон України про інформацію, від 1992 року; Закон України про доступ до публічної інформації, від 2011 року; Закон України про державну службу, від 2015 року; Закон України про захист персональних даних, від 2010 року, тощо.

Щодо спеціальних норм, на базі яких здійснюється діяльність окремих антикорупційних органів України.

НАБУ – створене з метою протидії кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. НАБУ окрім загальних НПА мають у своєму законодавчому підґрунті такі спеціальні норми, як: Закон України про Національне антикорупційне бюро України, від 2014 року; Закон України про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки, від 2014 року.

САП – це самостійний та незалежний структурний підрозділ Генеральної прокуратури України, основним із завдань якого є нагляд за дотриманням законодавства при проведенні оперативно-розшукових дій досудового розслідування НАБУ. Отже, САП під час провадження своєї діяльності спирається на спеціальні НПА відповідно на основі яких здійснюється діяльність Генеральної прокуратури України. Основним спеціальним НПА – є Закон України про прокуратуру, від 2014 року. Також слід виділити: Закон України про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; Закон України про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду; Постанова ВР України «про затвердження Дисциплінарного статуту прокуратури України», від 1991 року; Закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури.

НАЗК – є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Правову основу діяльності НАЗК становлять переважно вищевказані загальні НПА, але одним з основних законів, відповідно до яких агентство провадить свою діяльність – є Закон України «про запобігання корупції», від 2014 року.

ДБР – є державним правоохоронним органом, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. У своїй правовій основі, окрім загальних НПА, має спеціальний закон – Закон України про Державне бюро розслідувань, від 2015 року.

ВАСУ – є судовим органом у системі судоустрою України, основним завданням якого є здійснення правосуддя з метою захисту особи, суспільства й держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів.

Здійснює свою діяльність відповідно до вищезазначених загальних НПА, а також спеціальних законів: Закон України про судоустрій і статус суддів; Закон України про утворення Вищого антикорупційного суду, від 2018 року; Закон України про Вищий антикорупційний суд.

Отже, слід зазначити що здебільшого новостворені антикорупційні органи України здійснюють свою діяльність на основі законів, які були створені набагато раніше. А отже можна зробити висновки, що законодавча база України також потребує реформування з метою налаштування законодавства на нові умови життя держави та з метою поліпшення умов для діяльності антикорупційних органів України.

УДК 343.233

Багінський Д. С.,
*в. о. викладача кафедри конституційного
та адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЩОДО ДЕЯКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АСПЕКТІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ КВАЛІФІКАЦІЇ ДІЯНЬ, УЧИНЕНИХ У СТАНІ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Становлення України як демократичної, правової держави, орієнтованої на європейські цінності та стандарти, передбачає не лише всебічну охорону прав і свобод людини і громадянина, а й формування чітких механізмів їх реалізації. Важливим аспектом у системі кримінально-правових заходів протидії злочинності є інститут необхідної оборони, адже одним із способів правомірного захисту законних прав та інтересів особи і держави є необхідна оборона, що отримала правове визнання не тільки в конституційних, але і в кримінально-правових нормах, які визначили її самостійний характер.

Але стан протидії злочинності в нашій державі в останні десятиліття є вкрай незадовільним, та статистичні дані засвідчили, що держава не спроможна виконувати свій обов'язок повною мірою щодо захисту законних прав та інтересів особи.

Щодо норм Кримінального законодавства. Згідно з ч. 1 ст. 36 Кримінального Кодексу України необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищає себе, іншу особу, а також суспільні інтереси, інтереси

територіальної громади чи інтереси держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. Головною особливістю необхідної оборони є те, що вона передбачає, з одного боку, порушення прав іншої сторони, що викликає на захист. А, по-друге, оборона ця дійсно необхідна (тобто – вимушена), тобто така оборона, коли людина поставлена в необхідність захищати своє право сама без сторонньої допомоги (припустимо, з боку правоохоронних органів або ж інших осіб). В Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про необхідну оборону» № 1 від 26.04.2002 р. звертається увага судів на те, що стан необхідної оборони виникає не лише в момент суспільно небезпечного посягання, а й за наявності реальної загрози заподіяння шкоди тому, хто обороняється.

Необхідна оборона як обставина (правомірний вчинок), що викликає злочинність діяння в структурі свого юридичного складу, містить певні способи її здійснення. Способами здійснення необхідної оборони є ті засоби і можливості, які застосовує суб'єкт необхідної оборони при здійсненні ним права на захист від суспільно небезпечного посягання. З точки зору законодавчої регламентації таких способів Кримінальний Кодекс України у ч. 5 ст. 36 зазначає лише про окремі з них, такі як «застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів», а поняття «способи» в цій статті кодексу підмінюється поняттям «дії особи, що захищається».

Загалом же, якщо проаналізувати кримінальне законодавство та судову практику з питань необхідної оборони, можливо визначити наступні три основні способи здійснення необхідної оборони: застосування фізичної сили (відштовхування, нанесення ударів, використання прийомів та інше); застосування зброї (холодної, газової, пневматичної, вогнепальної); застосування механічних засобів та пристроїв, які автоматично спрацьовують на ураження особи, що посягає. Щодо таких засобів та пристроїв може використовуватися також прикметник «технічних», оскільки, з точки зору технічних наук, механіка розглядається як галузь техніки, яка вивчає рух тіл у просторі для вирішення різних практичних задач, а також сили, що викликають такий рух.

Таким чином, соціально-правове призначення кримінально-правової відповідальності регламентації необхідної оборони повинно полягати у встановленні дієвих гарантій, які дозволяють громадянам безперешкодно реалізовувати належне їм право на захист. Ступінь

відповідальності такої регламентації ідеї природного права і пануючого у суспільстві уявлення про ознаки та межі оборони свідчать про ступінь зацікавленості держави у практичному застосуванні цього права. По суті, мова йде про необхідність стимулювання активності громадян у реалізації належного їм права, оскільки володіння правом ще не означає його реалізацію.

Отже, регламентація інституту необхідної оборони в законодавстві повинна відображати інтереси, в першу чергу, особи, чії права і свободи порушено. Норми повинні гарантувати і заохочувати правомірну, соціально корисну поведінку законослухняних громадян, їх активність, допомагати їм долати пасивність і страх перед можливою в подібних випадках помилкою, що тягне настання негативних юридичних наслідків. Закон про кримінальну відповідальність повинен стати надійним механізмом, що дозволяє людині діяти без остраху стати жертвою переслідування за свої суспільно корисні діяння. Адже удосконалення законодавства має не набагато менше суспільне значення, ніж розвиток вітчизняної економіки

УДК 343.9

Блага А. Б.,

*д-р юрид. наук, доцент, завідувач кафедри
цивільного та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАГУВАННЯ НА ФАКТИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Карантинні заходи та самоізоляція багатьох людей, уведені через пандемію коронавірусу, мали наслідком зростання психологічної напруги у стосунках близьких людей, яка, на жаль, часто виливається у домашнє насильство. На це звернув увагу і Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш, який, посилаючись на свої неодноразові заклики до припинення вогню в конфліктах по всьому світу, щоб зосередити увагу на спільній боротьбі за подолання вірусу, зазначив, що насильство не обмежується полем бою, і що «на багатьох жінок і дівчат насувається найбільша загроза там, де вони повинні бути у найбільшій безпеці: у власних будинках».

Реагування на зростання проявів домашнього насильства ускладнилось великим навантаженням на медиків, поліцію, соціальні служби, суди, викликаним жорсткими заходами боротьби з пандемією. У зв'язку із цим виникли суттєві проблеми у сфері протидії домашньому насильству.

Так, в умовах карантину зростає уразливість від домашнього насильства деяких категорій осіб, зокрема – дітей, осіб похилого віку, адже такі постраждали вимушені залишатись в одному приміщенні зі своїм кривдником, оскільки, відповідно до постанови Кабінету Міністрів, вони, як особи, які потребують самоізоляції, зобов'язані постійно перебувати у визначеному ними місці самоізоляції, утримуватися від контакту з іншими особами, крім тих, з якими спільно проживають. Відповідно, якщо їх кривдник також є особою, старшою 60 років або неповнолітньою особою, щодо нього не може бути винесений терміновий заборонний припис, який передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи. Тож у відношенні до такого кривдника залишається можливою лише встановлення заборони в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

У зв'язку із цим надзвичайно важливим є забезпечення надання дієвої допомоги та захисту постраждалим особам навіть в умовах карантину та самоізоляції.

Зокрема, слід постраждалим особам: – надати інформацію про їхні права та можливості реалізації таких прав в умовах карантину; – роз'яснити, як дистанційно вони можуть отримати соціальні послуги та психологічну допомогу; – роз'яснити, чи є можливість у разі потреби отримати тимчасовий притулок для безпечного розміщення постраждалих осіб; – роз'яснити, як дистанційно вони можуть отримати безоплатну правову допомогу та звернутися до суду; – роз'яснити і кривдникові, і постраждалій особі питання щодо того, яким саме чином слід фіксувати можливі порушення вимог припису; як буде здійснюватися контроль за виконанням вимог припису; як буде забезпечене невідкладне поліцейське реагування на факти повторного вчинення або продовження домашнього насильства, невиконання вимог припису з урахуванням посиленого патрулювання громадських місць.

Працівникам Національної Поліції України, співробітникам центрів безоплатної вторинної правової допомоги, служб у справах дітей, служб підтримки постраждалих осіб та іншим суб'єктам взаємодії потрібно враховувати особливості режиму роботи судів, встановленого за рекомендацією Ради суддів та, з метою недопущення повернення судами матеріалів про притягнення особи до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, точно дотримуватись вимог Інструкції з

оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, зокрема:

- у протоколі про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП чітко зазначати, які саме форми домашнього насильства вчинив кривдник та у яких діях (бездіяльності) це проявилось. До протоколу обов'язково повинні бути долучені докази правопорушення – пояснення особи, яка притягається до відповідальності, пояснення свідків, матеріали відеофіксації вчиненого правопорушення тощо, оскільки сам по собі протокол не є доказом вчинення особою адміністративного правопорушення;

- готувати максимально повний пакет документів, для того, щоб суддя на їх основі мав можливість прийняти обґрунтоване рішення, у тому числі роз'яснити постраждалій особі, що вона може до матеріалів додати клопотання щодо винесення стягнення у виді громадських робіт (якщо постраждала та кривдник мають спільний бюджет), направлення кривдника на проходження програми для кривдників (з можливою відстрочкою терміну виконання після закінчення карантинних заходів); у випадку закриття провадження у зв'язку із закінченням на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строку накладення стягнення – із вказівкою у постанові на визнання кривдника винним у вчиненні домашнього насильства;

- у випадку, коли стосовно кривдника розпочинається кримінальне провадження, у клопотанні про застосування запобіжного заходу в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, крім обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК, клопотати про застосування до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, обмежувальних заходів, передбачених ч. 6 ст. 194 КПК.

При цьому додаткового обговорення потребує питання, яким повинен бути порядок направлення такого кривдника для проходження лікування від алкогольної, наркотичної або іншої залежності, від хвороб, що становлять небезпеку для оточуючих, направлення для проходження програми для кривдників (п. 5 ч. 6 ст. 194 КПК): – чи є цей механізм ідентичним до механізму п. 6 ч. 5 ст. 194 КПК (обов'язок пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності); – чи є якісь особливості реалізації цієї норми, якщо кривдник вчинив насильство та проживає в одній ОТГ, а зареєстрований в іншій ОТГ (іншій області). Специфікою роботи державних органів в умовах карантину, рекомендувати усім працівникам поліції, які реагують на факти домашнього насильства такі питання.

Валецька О. В.,
*канд. юрид. наук, доцент кафедри
історії та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

АНАЛІЗ ОКРЕМИХ МІНІМАЛЬНИХ ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ У СФЕРІ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Однією із форм державного регулювання оплати праці є встановлення інших державних норм і гарантій у цій сфері. Стаття 12 Закону України «Про оплату праці» перераховує ці норми та гарантії, які є мінімальними державними гарантіями. До виплат на користь працівників, мінімальні розміри яких встановлюються КЗпП та іншими актами законодавства, належать (згідно із ст. 12 Закону України «Про оплату праці») норми оплати праці: у надурочний час (ст. 106 КЗпП); у святкові, неробочі та вихідні дні (ст. 107 КЗпП); у нічний час (ст. 108 КЗпП); за час простою, який мав місце не з вини працівника (ст. 113 КЗпП); при виготовленні продукції, що виявилася браком не з вини працівника (ст. 112 КЗпП); працівників молодше від 18 років при скороченій тривалості робочого часу (ст. 194 КЗпП) тощо.

Цей перелік не є вичерпним. Усі вказані випадки П. Д. Пилипенко об'єднує поняттям «оплата праці при відхиленні від тарифних умов». Н. Б. Болотіна називає їх «відхилення від виконання звичайних трудових обов'язків, обумовлених трудовим договором». В. М. Венедиктова відносить їх до «відхилень від нормальної тривалості робочого часу». Я. В. Сімутіна застосовує поняття «відхилення від нормальних умов праці». Останнє визначення є найбільш вдалим, оскільки охоплює весь комплекс випадків відхилення, які передбачають не тільки зміну робочого часу, а й усі відхилення від встановлених норм праці.

Термін «звичайні норми або обов'язки», які використовують окремі науковці та автори проекту Трудового кодексу України, не розкриває правової природи цих відхилень, оскільки звичайні для працівника та роботодавця умови первісно можуть не відповідати нормам праці. Тому пропонується § 3 глави 5 книги третьої проекту Трудового кодексу назвати «Особливості оплати праці в разі відхилення від нормальних умов». Одним із недоліків чинного законодавства є відсутність у КЗпП та в Законі України «Про оплату праці» узгодженого переліку основних умов, які відхиляються від нормальних. Автор погоджується з думкою Я.В. Сімутіної, що визначення переліку розмірів доплат та надбавок – це право підприємства, але «обмежувачем» їхнього встано-

влення є економічна, соціальна доцільність та фінансова можливість підприємства.

Другим недоліком чинного законодавства є те, що мінімальний розмір доплат за роботу в умовах, які відхиляються від нормальних, встановлюється на державному рівні не за кожним видом умов. Проект Трудового кодексу не дає визначення поняття «відхилення від звичайних умов праці», хоча суттєво розширює їхній перелік: до них віднесено надомну роботу, працю з неповним робочим часом, при поділі робочого дня на частини, працю під час освоєння нового виробництва. Пропонується проект Трудового кодексу України доповнити ст. 222¹ такого змісту: «1. Відхиленнями від нормальних умов праці є особливі випадки виконання працівником трудових обов'язків, які ведуть до збільшення або зменшення норм праці, встановлених законодавством, колективним та/або трудовим договором». Крім того, внести доповнення до п. 1 ч. 1 ст. 220 проекту Трудового кодексу, де після слів «норми оплати праці» додати «при відхиленні від нормальних умов» і далі за текстом.

Пропонується проект Трудового кодексу України доповнити статтею наступного змісту: «Відхиленнями від нормальних умов праці є особливі випадки виконання працівником трудових обов'язків, які ведуть до збільшення або зменшення норм праці, встановлених законодавством, колективним та/або трудовим договором».

УДК 342.5

Дмитрук І. М.,
*канд. юрид. наук, доцент кафедри історії,
МНУ ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Нова неоднозначна ситуація у світі ставить незнані до цих пір виклики перед Україною. У такий період української історії одне з ключових місць посідає процес реформування найважливіших осередків суспільного життя, до яких, безперечно, відноситься і право. Тому різноманітні правові інститути потребують відповідного доопрацювання, певного корегування та суттєвих змін.

Децентралізація влади – це один із процесів, який ґрунтовно вивчався, обговорювався та почав діяти порівняно недавно, в 2014 році.

З невеликого набутого досвіду можна вже зробити перший висновок, що передача визначених повноважень та бюджетів від державних органів до громади передбачає впевнений перехід більшості ключових функцій до владних органів, які ближче до людей і покладені обов'язки реалізовуватимуть значно успішніше.

Чіткий та ефективний процес впровадження децентралізації конструктивно утверджуватиме детальне правове регулювання, що дозволить при збереженні держави та її інститутів, розширити повноваження місцевої громади, активізувати населення на вирішення власних потреб, інтересів, звзвити сферу впливу держави на суспільство, замінюючи його механізмами саморегуляції, виробленими народом, приведенням в дію тих інститутів народовладдя, які передбачені Конституцією України, а також впровадженням нових правових інструментаріїв.

Необхідно виокремити мету запропонованих змін, яка полягатиме у відході від централізованої моделі державного управління, забезпеченні спроможності місцевого самоврядування та побудові ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізації в повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності та фінансової самодостатності адміністративної одиниці.

Громада є первинною ланкою у системі адміністративно-територіального устрою України. Згідно з вже чинними нормативно-правовими актами, її правовий статус визначений, але все ж таки потребує доопрацювання. Оскільки в перспективі, на даному етапі децентралізації планується прийняття ряду законів. Зокрема, на часі у Верховній Раді України прийнятий в другому читанні законопроект про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 2653 від 20.12.19 щодо адміністративного центру та території територіальної громади.

Також передбачається, що адміністративно-територіальний устрій України буде регулюватися Законом «Про засади адміністративно-територіального устрою України», в якому визначатимуться принципи та засади єдності та цілісності державної території, децентралізації влади, повсюдності та спроможності місцевого самоврядування, стало-го розвитку адміністративно-територіальних одиниць з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.

Незважаючи на чинні зміни, центральна влада закономірно залишає за собою важелі впливу на оборону, зовнішню політику, національну безпеку, верховенство права, дотримання прав і свобод людини.

В контексті сучасної політичної, економічної та соціальної кризи можливе поглиблення негативних тенденцій, сепаратистських настроїв

у окремих регіонах за умов надання їм можливості вирішувати свою долю в складі держави. Тому децентралізація стає справжнім випробуванням для місцевої влади, коли створення об'єднаних територіальних громад чи не повсюдно супроводжується тяжкими процесами їх гуртування, укрупнення інфраструктури населених пунктів, посад та органів місцевого самоврядування. Послаблення централізаційних владних устоїв в результаті децентралізації може спричинити зростання свавілля місцевих чиновників та вияви певного незадоволення населенням діями влади, включаючи центральну, які не в змозі та нездатні захистити інтереси і права регіональних громад.

Процеси децентралізації торкнулася кожного в Україні і призвели не лише до змін системи місцевої влади. Вони природно торкаються всіх аспектів нашого повсякденного життя. Нині ще складно визначити рівень їх впливу чи однозначно вказати на результати впровадження реформи, яка ще триває. Хоча певні зрушення в цілісному її просторі проглядаються.

Разом з тим, тут помітно прослідковується тенденція в недостатності правових механізмів впливу громади на власне життя. Водночас, виникає ряд суперечностей та протиріч, які повинні врегулюватися лише шляхом прийняття відповідних вказаних вище законів. Можна предметно наголосити – реформа є твердим, послідовним і впевненим кроком у розбудову місцевого самоврядування.

УДК 343.13

Коваль А. А.,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри конституційного
та адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ВИДИ ПРАВ ЛЮДИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Конституційні права людини і громадянина, які підлягають забезпеченню під час проведення НСРД, закріплені в Основному законі, ґрунтуються на міжнародних нормах, визначаючи гарантії їх дотримання. До них належать: право на недоторканність житла: не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду (ст. 30); право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграф-

ної та іншої кореспонденції: кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); невтручання в особисте і сімейне життя: ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32). Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Водночас, є низка прав, які не підлягають обмеженню за жодних умов: право на життя (ст. 27), право на повагу до гідності (ст. 28), право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, службових осіб (ст. 55), право на професійну правничу допомогу (ст. 59).

В основу конституційних прав людини покладено визнання державою поваги до людської гідності, загальнолюдських гуманістичних цінностей, особистого життя, невідкладного вжиття відповідних заходів у випадках порушення прав і свобод особи.

Кримінальні процесуальні права – це права, які належать учасникам кримінального провадження. Кожному суб'єкту, який має та обстоює в кримінальному провадженні власні інтереси належать усі міжнародні та конституційні права, а кримінальні процесуальні залежно від його статусу: підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, свідок тощо. Залежно від цього, даний вид прав можна розподілити на загальні та спеціальні кримінальні процесуальні права.

Загальні кримінальні процесуальні права обумовлені засадами кримінального провадження (ст. 11–21 КПК). Так, кожному у кримінальному провадженні гарантується (забезпечується): повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла чи іншого володіння особи; таємниця спілкування; невтручання у приватне життя; недоторканність права власності; презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень; підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист.

Спеціальні права належать конкретному суб'єкту в силу його процесуального статусу: підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, свідок, заявник тощо.

Стосовно забезпечення прав людини при проведенні НСРД, відповідно до ч. 1 ст. 253 КПК, *«особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обме-*

ження». Із цієї норми слідує, що єдиними учасниками процесу, які мають право бути поінформовані про факт проведення НСРД є підозрюваний і захисник. Тобто суб'єкт кримінального провадження, відносно якого проводяться НСРД, і права якого обмежуються і підлягають забезпеченню це підозрюваний.

Що стосується осіб, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, у випадку, якщо НСРД не мала результату, або якщо ці особи випадково потрапили в орбіту слідчих (оперативних працівників) через спілкування з підозрюваним, вони не набувають будь-якого статусу. Хоча мають право бути повідомленими про таке обмеження, щоб мати можливість його оскарження.

Із опитування працівників оперативних підрозділів, слідчих і слідчих суддів, нами встановлено, що особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, якщо це не підозрюваний, не повідомляються про проведення НСРД. Однією з причин, що обумовлює такий стан є велика кількість таких осіб та їх «нецікавість» для кримінального провадження. Оскільки сенсом повідомлення про обмеження конституційних прав є надання можливості у суді оскаржити законність таких дій, то є загроза завантаження судів скаргами. Крім того, мотивацією неповідомлення цих осіб з боку працівників органів досудового розслідування, є те, що означені особи не є учасниками кримінального провадження, а тому не можуть мати жодних прав у цьому провадженні. Пропонуємо виключити з ч. 1 ст. 253 КПК положення: «*особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій*» із переліку осіб, які підлягають повідомленню про таке обмеження.

УДК 34.07

Колодочка О. Є.,
*Провідний уповноважений з антикорупційної діяльності
САД у Миколаївській області,
викладач кафедри конституційного
та адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЩОДО СПОСОБІВ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКУ ІНТЕРЕСІВ

Особлива правова природа публічно-службових відносин зумовлює необхідність встановлення гнучкого механізму для того, аби уникнути

негативних наслідків конфлікту інтересів. Найчастіше конфлікт інтересів виникає вже під час проходження публічної служби. У такому разі потрібно вжити відповідних заходів по врегулюванню конфлікту інтересів і забезпеченню неупередженого виконання своїх службових обов'язків державним службовцем.

У Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року наголошено важливість закріплення у внутрішньому законодавстві норм зі запобігання конфлікту інтересів. У Міжнародному кодексі поведінки державних посадових осіб, Додатку Резолюції 51/59 Боротьби з корупцією (від 12 грудня 1996 року), також першочергово виділено питання запобігання конфлікту інтересів. Згідно зі ст. 5 Міжнародного Кодексу державні посадові особи «повинні повідомляти про ділові, комерційні або фінансові інтереси чи діяльність, що реалізується для отримання фінансового прибутку, які можуть призвести до ймовірного конфлікту інтересів». Враховуючи всю гостроту питання, Комітет Міністрів Ради Європи прийняв Рекомендації №R (2000) 10 (від 11 травня 2000 року) «Про кодекси поведінки державних службовців». У Додатку до Рекомендації №R (2000) 10 Модельному кодексі поведінки для публічних службовців наголошено на необхідності своєчасного врегулювання конфлікту інтересів публічного службовця, який може перешкоджати належному виконанню службових обов'язків.

Щодо України, законодавець розрізняє потенційний та реальний конфлікт інтересів, поняття яких наведено в Законі України «Про запобігання корупції» (надалі-Закон). Потенційний конфлікт інтересів – наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Реальний конфлікт інтересів – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Слід зазначити, що наявність конфлікту інтересів не обов'язково призводить до фактів корупції, однак істотно підвищує ризик вчинення корупційних діянь та є по суті їх передумовою, однак, саме по собі приховування особою наявного приватного інтересу вже розцінюється як порушення службової дисципліни і потребує вжиття відповідних заходів щодо запобігання корупції.

Способи врегулювання конфлікту інтересів мають забезпечувати своєчасність реагування на порушення антикорупційного законодавства і запобігати прийняттю рішень чи вчинення дій в умовах існування конфлікту інтересів. Конфлікт інтересів можна врегулювати ззовні

(проблему вирішують розпорядчим актом керівника або керівного органу), або самостійно. В останньому випадку мова йде про дії, які працівник може вчинити особисто, для вирішити певного питання. Самостійне врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади.

Зовнішнє ж врегулювання конфлікту інтересів здійснюється через: усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті; обмеження доступу до інформації; перегляд обсягу службових повноважень; здійсненні повноважень під зовнішнім контролем (службові повноваження здійснюються під зовнішнім контролем у разі, якщо усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів, обмеження її доступу до інформації чи перегляду її повноважень є неможливим та відсутні підстави для її переведення на іншу посаду або звільнення); переведення, звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів. Переведення особи на іншу посаду у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів здійснюється за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації лише за наявності у сукупності трьох наступних умов: 1). конфлікт інтересів у діяльності особи має постійний характер; 2). конфлікт інтересів не може бути врегульований шляхом усунення такої особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження її доступу до інформації, перегляду її повноважень та функцій, позбавлення приватного інтересу; 3). Є вакантна посада, яка за своїми характеристиками відповідає особистим та професійним якостям особи.

Таким чином, можна зробити висновок, що виявлення та врегулювання конфлікту інтересів є одним з основних інструментів запобігання вчиненню корупційних правопорушень, профілактики зловживань відповідних суб'єктів у процесі прийняття рішень або вчинення/ невчинення дій під час реалізації особою своїх службових (представницьких) повноважень.

Котова О. Д.,
магістр 1 року навчання юридичного факультету,
Науковий керівник:
Тунгула О. С.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільного та
кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Забезпечення безпеки учасників кримінального провадження – це один з обов’язків держави. Наразі існує Закон «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (далі Закон), який регламентує основні положення забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, проте видається, що його норми застарілі та нездатні в повній мірі гарантувати безпеку зазначених осіб.

Відповідно до ст. 2 Закону особами, які мають право на забезпечення безпеки є: особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень; потерпілий та його представник у кримінальному провадженні; підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники; цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники у справі про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; персонал органу пробації; свідок; викривач; експерт, спеціаліст, перекладач і понятий; члени сімей та близькі родичі зазначених осіб, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби вплинути на учасників кримінального судочинства. Слід зазначити, що перелік доволі широкий і під дію Закону підпадають всі учасники кримінального провадження, тому цей факт можна розглядати як позитивний бік Закону.

Відповідно до ст. 20 Закону підставою для вжиття заходів забезпечення безпеки осіб є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров’ю, житлу і майну. Рішення про застосування заходів безпеки приймається слідчим, прокурором, судом, у провадженні яких знаходяться кримінальні провадження щодо кримінальних правопорушень, у розслідуванні чи судовому розгляді яких брали або беруть участь особи, що потребують захисту, а також органом (підрозділом), що здійснює оперативно-розшукову діяльність. Як бачимо, в Законі

міститься формулювання «реальна загроза», проте немає пояснення, яким критеріям вона має відповідати і яким чином її відрізнити від безпідставних побоювань та параної. Уповноваженим особам пропонується на свій розсуд оцінювати, чи є згадана загроза, а це не може не призвести до помилок – незастосування заходів, де вони дійсно потрібні і навпаки – невиправдане витрачання державних ресурсів.

Стаття 7 Закону передбачає види заходів забезпечення безпеки, а саме: а) особиста охорона, охорона житла і майна; б) видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; в) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; г) заміна документів та зміна зовнішності; д) зміна місця роботи або навчання; е) переселення в інше місце проживання; є) поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення; ж) забезпечення конфіденційності відомостей про особу; з) закритий судовий розгляд. Вищенаведені заходи забезпечення безпеки застосовуються для того, щоб досягти мети – попередити або виключити посягання на особу, яка перебуває під захистом. Звичайно, перелік заходів є досить широким, що дає підстави сподіватись на безпеку, але якщо розібратись, то не всі заходи є дієвими та прийнятними для особи, щодо якої застосовуються. Йдеться про заходи, пов'язані із зміною місця проживання, роботи чи навчання – звісно, держава посприяє переміщенню особи, щодо якої слід застосувати заходи безпеки, проте переміщення за нею родини – вже за кошт самої особи. Крім того, при облаштуванні на іншому місці держава може гарантувати при неможливості працевлаштування лише допомогу у розмірі мінімальної заробітної плати. Можна зрозуміти особу, яка вирішуючи питання, чи ризикувати їй долучатись до кримінального провадження, чи тихо пересидіти дома, не допомагаючи слідству, прийме останнє рішення, бо немає довіри до пропонованих заходів безпеки, які і не завжди здатні забезпечити комфортність існування особи.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу, як і будь-які інші процесуальні дії, має своє значення, важливість якого невід'ємно полягає у досягненні певної мети – ефективного виконання ними своїх функцій і досягнення завдань судочинства, створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя. Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, носить комплексний характер. Застосовуючи лише один із передбачених у Законі заходів, особу буде захищено однобічно. Тому необхідне поєднання процесуальних і не процесуальних заходів, а також запозичення зарубіжного досвіду.

Крусір Н. В.,
*старший секретар суду,
Господарський суд Миколаївської області,
студентка гр. 558 Мз, ННПО,
Науковий керівник:*
Блага А. Б.,
*д-р юрид. наук, доцент,
зав. кафедри цивільного та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

БУЛІНГ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ОСНОВНІ ПРОЯВИ

На сьогодні такому явищу як булінг в Україні починає приділятися більше уваги завдяки більш ґрунтовним дослідженням таких науковців як Д. Ольвеус, Д. Лейн, Е. Мунте, Д. Таттума та ін. То що ж таке булінг? Булінг – це агресивна, навмисна, систематично повторювана поведінка в колективі, спрямована на приниження та завдання фізичної та психологічної шкоди одному з членів колективу іншими членами або його частиною. До типових ознак булінгу можна віднести: систематичність діяння; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі; дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого. Найчастіше булінг проявляється серед дітей та підлітків у шкільному середовищі і має найбільш негативні наслідки, тому найбільша увага психологів та науковців, що вивчають це явище приділена саме булінгу в шкільному середовищі.

Найпоширенішими видами булінгу є:

- фізичний (штовхання, підніжки, зачіпання, бійки, нанесення тілесних пошкоджень);
- психологічний (поширення образливих чуток, ізоляція, ігнорування, погрози, жарти, маніпуляції, шантаж);
- економічний (крадіжки, пошкодження чи знищення одягу та інших особистих речей, вимагання грошей);
- сексуальний (принизливі погляди, жести, образливі рухи тіла, прізвиська та образи сексуального характеру, зйомки в переодягальнях, сексуальні погрози, жарти);
- кібербулінг (приниження за допомогою мобільних телефонів та інших електронних пристроїв або в мережі Інтернет)

Наслідки булінгу можуть бути різними. Особливо негативні наслідки спостерігаються серед дітей – підлітків, адже це період перегляду соціальних стереотипів та засвоєння нових. Це вік фізичних, особи-

стих, а також психологічних і соціальних змін. Нема різниці яку роль відіграє дитина в булінгу, адже наслідки має кожний учасник. Наприклад кривдник отримує нездоровий досвід всесилля й безкарності. Деякі науковці дотримуються думки, що діти – булери у майбутньому можуть стати злісними правопорушниками, вбивцями та насильниками. Вивчення різноманітних досліджень засвідчує, що булінг можна вважати першим кроком до злочинної поведінки. 60 % із тих, кого було визначено кривдником у 6–9 класах, мали хоча б одну судимість до 24 років, а 35–40 % скоїли три або більше тяжких злочини до досягнення 25-річного віку. А за даними Д. Ольвеуса, близько 60 % тих, хто були ідентифіковані як переслідувачі, здійснили хоча б одне правопорушення до 24-річного віку.

Окрему увагу слід приділити такому виду булінгу як кібербулінг, оскільки на мою думку, це не просто «оцифрований» вид булінга, а це – самостійний вид переслідування людини, який має цілу низку специфічних особливостей та набуває все більшого масштабу через поширення у соціальному житті ролі комунікаційних технологій: телефонного зв'язку, Інтернету та соціальних мереж. Переслідування у віртуальній мережі та дослідження засобів протидії та профілактики такого цькування набувають все більшої актуальності. Отже, кібербулінг – це умисні дії, що скоюються однією особою або групою осіб відносно іншої особи, через електронні засоби комунікації, з метою завдання шкоди, що можуть здійснюватися напряду, або анонімно і можуть призвести до низки негативних наслідків в результаті тиску, залякування, переслідування.

Найпоширенішими варіантами цькування в електронному просторі, є: – флеймінг (образи і швидкий емоційний обмін репліками в рівних комунікативних позиціях), – хеппіслепінг (насильство, зняте на відео заради розваги), – кіберсталкінг (переслідування жертви), – тролінг (нагнітання конфлікту, провокація учасників онлайн-дискусій на емоційні відповіді, емоційні реакції, емоційні аргументи, образи і тривалі марні суперечки), – харасмент (повторювані образливі повідомлення жертві), – гриферінг (переслідування в он-лайн іграх), – секстинг (публікація матеріалів сексуального підтексту), – слембуки (форма наклепу у вигляді різних рейтингів і коментарів до них), – остракізм (виключення з онлайн-спільнот).

Тому науковцям, психологам та законодавцям слід звернути увагу на те, булінг є не просто складним соціально-педагогічним, психологічним явищем, але й різновидом насильства, а не звичайним конфліктом. Наразі в Україні адміністративна відповідальність за булінг, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, передбачена лише у випадку його вчинення серед учасників освітнього процесу. Однак деякі його форми є вкрай небезпечними та можуть приз-

вести до тяжких наслідків, пов'язаних зі шкодою для здоров'я та життя осіб. Однак у Кримінальному кодексі України булінг як окремий вид злочину відсутній, тож відповідальність настає за загальними нормами залежно від завданої шкоди.

УДК 343.1

Лагода К. О.,

канд. юрид. наук, суддя

Центрального районного суду м. Миколаєва,

старший викладач кафедри цивільного та

кримінального права і процесу,

Тунтула О. С.,

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільного та

кримінального права і процесу,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОРУШЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ СВІДКА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до ст. 65 Кримінального процесуального кодексу (далі КПК України) свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань. Звіди впливає, що будь-яка особа, навіть випадково побачивши чи дізнавшись про фактичні обставини, які в подальшому можуть стати предметом доказування в кримінальному провадженні, може набути статусу свідка, а отже, зобов'язується давати показання (п. 2 ч. 2 ст. 66 КПК України) та попереджається про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань чи завідомо неправдиві показання (ч. 1 ст. 67 КПК України).

Звісно ніхто не буде оспорювати важливість показань свідка як процесуального джерела доказів, адже саме завдяки показанням отримується чи не більша половина доказів. Прикро, що через побоювання розправи, небажання витратити свій час на давання показань, банальний підкуп тощо свідок може уникати слідчого, недоговорювати, інколи добросовісно помилятися щодо обставин, а тому давати перекручені свідчення. Ці обставини ускладнюють і так непросту роботу слідчого, проте є і інша сторона медалі – органи досудового розслідування порушують процесуальні права свідка, користуючись незнанням особи про особливості процесуального статусу свідка.

До найтипівіших порушень порядку проведення допиту свідка, що не відповідають вимогам КПК України, слід віднести такі:

1. Проведення допиту очевидців на місці події до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Звісно, саме на місці події можна отримати достовірну інформацію про те, що сталося, проте, відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України, не допускається проведення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄРДР. З процесуальної точки зору така дія не може визнаватись допитом, а є лише опитуванням, яке не має процесуальних гарантій допиту, і тому особа може відмовитись від дачі показань. Проте співробітники органів досудового розслідування такі показання, отримані в формі опитування, в подальшому оформляють протоколом допиту.

2. Перед початком допиту свідку необхідно роз'яснити його процесуальні права та обов'язки (ч. 3 ст. 224 КПК України), про що робиться відмітка в протоколі. Якщо в подальшому з'ясується, що свідка не попередили про можливість відмовитись від дачі показань щодо обставин, щодо яких є пряма вказівка в законі, в подальшому такі докази мають бути визнані судом недопустимими відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 87 КПК України.

3. Будь які показання, отримані внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи вважатимуться недопустимим доказом відповідно до ч. 2 ст. 87 КПК України.

4. З метою економії часу слідчі доручають проведення допиту оперативним співробітникам. Звісно, це законом не заборонено (п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України). Проте слід пам'ятати, що лише належним чином оформлене доручення дає право оперативникам здійснювати слідчі (розшукові) дії, у тому числі допит.

5. Відповідно до ч. 2 ст. 224 КПК України, допит не може тривати більше, ніж 2 години поспіль та 8 годин на добу. Звичайно, що є велика спокуса підловити стомленого свідка та отримати від нього свідчення, які б він не дав, не будучи виснаженим багаточасовим допитом. Проте, слід утримуватись від таких дій, які в подальшому можуть бути розцінені як прояв психологічного тиску на свідка та порушення вимог КПК.

6. Відповідно до ч. 1 ст. 95 КПК України під час допиту можна ставити лише ті питання, які безпосередньо стосуються саме того провадження, на допит у зв'язку з яким викликаний свідок. Щодо обставин стосовно іншого провадження свідчення не будуть розцінюватись джерелом доказів – показаннями. У випадку, якщо слідчий вважає, що свідок обізнаний і щодо обставин іншого провадження, відомості про яке внесені до КПК, слід викликати такого свідка повторно і допитати вже щодо цього іншого кримінального провадження.

7. Порушення права свідка на правову допомогу адвоката (п. 2 ч. 1 ст. 65 КПК України) – якщо свідок заявив клопотання про залучення адвоката, допит не може відбутись за його відсутності. Так само слід пам'ятати про особливості допиту неповнолітнього свідка – якщо в ст. 226 КПК України зазначено, що при допиті неповнолітнього обов'яз-

кова присутність законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря, то цю вимогу слід виконувати, щоб в подальшому не було скарг на використання вразливого становища дитини.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити – що якісне та результативне проведення допиту – це мистецтво, яким має оволодіти слідчий (прокурор) через власний досвід, знання психології, і, найважливіше – суворе дотримання вимог Конституції України, КПК України, враховуючи судову практику, у тому числі ЄСПЛ. Саме нехтування вимогами процесуального закону зводить нанівець всю кропітку роботу по отриманню доказів – суд зобов’язаний визнати такі доказами недопустимими, а, отже, їх неможливо буде в подальшому використати в суді.

УДК 343.98

Ланцедова Ю. О.,

канд. юрид. наук,

доцент кафедри кримінального права та процесу

юридичного факультету,

Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна,

Ткач Ю. Д.,

канд. юрид. наук,

старший викладач кафедри цивільного та кримінального

права і процесу юридичного факультету,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОДАЛЬШЕ РЕФОРМУВАННЯ СТАТТІ ПРО ДОКАЗИ ТА ЇХ ВЛАСТИВОСТІ В АНТИКРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Подальший розвиток інноваційного розуміння сутності доказів та їх властивостей в антикримінальному судочинстві Ю. О. Ланцедова пропонує, а Ю. Д. Ткач у повній мірі підтримує у контексті подальшого удосконалення дефініцій криміналістики і ордістики (теорії ОРД) та процедури ордістичного судочинства у вигляді наступної редакції **першої та другої частини статті «Докази, їх властивості, джерела, суб’єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними» Кодексу антикримінального судочинства України, а рівно будь-якої іншої країни світу:**

«1. Доказом є будь-які відомості про факт (зовнішній або внутрішній прояв ознак чи властивостей трасосубстанцій і документів або людини чи його діянь або події як сумативного діяння чи явища природи, в т. ч. діянь хижих тварин, які знаходяться в нерегульованих

людиною умовах) в цілому або про його окрему сторону, які отримані від об'єктивних, суб'єктивних та змішаних джерел такого роду відомостей, за умови набуття ними у процесі їх оцінки, у т. ч. й шляхом перевірки, нерозривної єдності таких базисних основних юридичних властивостей, як їх значимість, достовірність та доброякісність, на підставі тільки чого ці відомості й зможуть бути допущені в процес доказування в якості доказів, а також бути використані у доказуванні у разі набуття цими доказами ще й таких базисних додаткових юридичних властивостей, як узгодженість і достатність їх сукупності для прийняття головним суб'єктом антикримінального судочинства (слідчим, суддею) певного проміжного або остаточного процесуального рішення.

2. Сутність базисних основних і додаткових юридичних властивостей доказів проявляється в тому, що такого роду відомості повинні бути:

2.1. Значимими, якими є відомості, за допомогою яких можна підтвердити або спростувати юридичний факт (обставину) базисного, спеціального чи часткового предмету доказування або доказовий факт як проміжну тезу цього предмету доказування.

2.2. Достовірними, якими визнаються будь-які відомості, що є адекватними у контексті встановлення обставин базисного, спеціального або часткового предмету антикримінального доказування, і що:

2.2.1. Адекватно відображають обставини як приготування та/чи вчинення діяння (події, явища) кримінального правопорушення або приховання його антиделіктних слідів (слідів, параслідів та/чи квазіслідів діяння, події або явища кримінального правопорушення), так і будь-яких інших діянь (подій, явищ) або ознак чи властивостей трасо-субстанцій і документів або людини.

2.2.2. Неадекватно відображають обставини зазначених юридичних фактів внаслідок дистанційних, метеорологічних, освітніх, психологічних, фізіологічних та інших особливостей їх сприйняття особистісним джерелом і запам'ятовування, зберігання, відтворення і передачі відомостей про вказані юридичні факти головному суб'єкту антикримінального судочинства.

2.2.3. Адекватно пояснюють причини зазначеного неадекватного відображення юридичних фактів.

2.2.4. Є адекватними або неадекватними, але свідомо недостовірними і в силу цього набувають відповідну достовірність в контексті антикримінальної справи про дачу таких завідомо неправдивих показань або такого завідомо неправдивого висновку експерта.

2.3. Доброякісними, якими є відомості, що не мають неусувних суперечностей, які не дають можливості зробити однозначний висновок про наявність чи відсутність у цих відомостей як достовірності чи недостовірності, так й можливо значимості чи незначимості.

2.4. Узгодженою сукупністю доказів, якою є така їх сукупність, в якій один доказ не суперечить іншому, а існуюча суперечність може бути усунена зазначенням аргументів достовірності одного доказу й недостовірності іншого доказу.

2.5. Достатньою сукупністю доказів, якою є така їх сукупність, що може сформувавши шляхом узагальнюючої оцінки у головного суб'єкта антикримінального судочинства однозначне внутрішнє (без зовнішніх факторів впливу) переконання в можливості прийняття на даний момент певного проміжного або остаточного процесуального рішення по антикримінальній справі».

Це реформування викликано гострою необхідністю визнання допустимості в якості не основної базисної юридичної властивості доказів, а лише результату оцінки та перевірки такого роду відомостей, коли порушення процесуального порядку отримання доказів не повинне тягти за собою автоматичне визнання їх недопустимими, якщо у головних суб'єктів антикримінального судочинства відсутні будь-які сумніви щодо значимості, достовірності та доброякісності такого роду відомостей.

УДК 347.777

Мамчур Л. В.,
*канд. юрид. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна,*
Ситцовой В. В.,
*представник у справах інтелектуальної
власності (патентний повірений),
Київський інститут інтелектуальної власності ОНЮА,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЧУЖОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МАРКИ У ПОРІВНЯЛЬНІЙ РЕКЛАМІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Споживач на ринку здійснює вибір, орієнтуючись на власні потреби і порівнюючи властивості пропонованих зразків із власними уявленнями про ідеальну продукцію. Тому для підприємця вкрай важливою є можливість продемонструвати переваги свого товару перед іншими аналогічними. Тим часом, як справедливо пишуть фахівці-лінгвісти, традиційні регулятори ринкових відносин у сфері споживання ліків є недостатніми, оскільки постає питання життя і здоров'я людей, а недобросовісна реклама може становити для них загрозу.

До 12.11.2019 р. національне законодавство містило **прямі заборони на використання рекламодавцем чужої торговельної марки** для порівняння та/або відмежування інших товарів від власного; допускатися порівняння лише із «знеособленим» товаром або усіма іншими товарами відповідної групи, що не давало можливості продемонструвати чітку різницю між ними.

Крім того, у абз. 8 ч. 6 статті 21 Закону України «Про рекламу» (до 12.11.2019 р.) було встановлено, що у **рекламі лікарських засобів, медичних виробів та методів** профілактики, діагностики, лікування і реабілітації, **орієнтованій на споживача, заборонено розміщення порівнянь** з іншими лікарськими засобами, медичними виробами, методами профілактики, діагностики, лікування і реабілітації з метою посилення рекламного ефекту.

У Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» до вичерпних випадків **обмеження виключного права власника свідоцтва** забороняти іншим особам використовувати без його згоди зареєстрований знак належало «некомерційне використання знаку» (ч. 6 ст. 16 Закону) як вільне використання торговельної марки без мети отримання прибутку, що, власне кажучи, і відбувається при порівнянні у рекламі.

Законом України від 12 листопада 2019 року № 286-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гармонізації законодавства у сфері порівняльної реклами із правом ЄС» запроваджено **дозвіл застосовувати порівняння у рекламі прямо чи опосередковано** (абз. 10 ст. 1 Закону «Про рекламу» **із чіткою ідентифікацією чужого товару або виробника** при порівнянні шляхом **використання зображень, посилян на товар, засобів індивідуалізації товару чи комерційного найменування конкурента без його на те дозволу**) (абз. 2 ч. 1 ст. 11 Закону «Про рекламу»), та за єдиної умови, що змішування між рекламодавцем і конкурентом, між товарами, торговельними марками, комерційним (фірмовим) найменуванням та іншими позначеннями рекламодавця та конкурентів не допускається (п. 6 абз. 3 ч. 1 ст. 11 Закону).

Іншою істотною новелою Закону стало **вилучення** згаданої нами вище норми про **заборону порівняння у рекламі лікарських препаратів** зі ст. 21 Закону «Про рекламу», а це означає, що лікарські засоби, які дозволені до застосування в Україні, відпускаються без рецепта та не внесені до переліку заборонених до рекламування засобів, можуть безперешкодно порівнюватися у рекламі між собою, так само як і інші товари. Порівнювані лікарські засоби повинні бути однорідними (щонайменше стосовно підстав для їх застосування і очікуваного лікувального ефекту), а до порівняння можна залучати як одну, так і кілька

репрезентативних характеристик, зокрема ціну (пп. 2, 3 абз. 3 ч. 1 ст. 11 Закону).

Використання чужої торговельної марки, якою маркується упаковка лікарського засобу, відтепер є правомірним навіть без дозволу власника свідоцтва на марку, проте з певними застереженнями.

Перш за все, використання чужої торговельної марки не повинне її спотворювати, або імітувати захищений нею лікарський засіб, щоб у споживача не склалося негативного враження про імітований об'єкт, а сама торговельна марка конкурента не була б поставлена під загрозу розмивання чи змішування з іншими (пп. 6, 7 абз. 3 ч. 1 ст. 11 Закону).

Оскільки використання торговельної марки конкурента у порівняльній рекламі чітко ідентифікує його самого, так само як і його товар, така згадка вже є рекламою для конкурента чи його товару, ще й безкоштовною, і може підвищити інтерес споживача якраз до ліків конкурента.

Акцент у рекламному повідомленні буде зміщений на його інформаційну складову, точніше, на достовірність рекламних тверджень щодо характеристик, властивостей, лікувального ефекту порівнюваних лікарських засобів; ці дані не повинні суперечити із інформацією, внесеною до реєстраційного посвідчення лікарського засобу та інструкції до його медичного застосування. Власник свідоцтва на торговельну марку через суд або контролюючий орган може вимагати надання доказів правдивості рекламних тверджень, тому порівняння, що його використали у рекламі, повинне бути обґрунтоване документально або за допомогою інших прямих доказів. Інакше конкурент може добитися, щоб рекламний зразок визнали таким, що принижує репутацію, впливає на становище конкурента на ринку або іншим чином є актом недобросовісної конкуренції, із відповідними негативними наслідками для рекламодавця.

З іншого боку, порівняння повинне бути кристально точним з огляду на використання лінгвістичних конструкцій, щоб не допустити двоякого тлумачення смислу рекламного звернення споживачем, що потенційно може створити подібну до попередньої загрозу.

Певні ризики, на наш погляд, існують ще і тому, що Закон України «Про рекламу» не містить дефініції порівняння як юридичної категорії реклами і рекламної діяльності; а тому слід ініціювати зміни до Закону України «Про рекламу» доповнивши ч. 1 ст. 1 абзацом наступного змісту: «Порівняння – процес якісного або кількісного співставлення властивостей, подібностей, відмінностей, переваг і недоліків двох та більше об'єктів реклами».

Крім того, слід законодавчо заборонити застосування торговельної марки конкурента способом, що традиційно використовується для позначення родової класифікаційної групи лікарських засобів, до яких

належить порівнюваний у рекламі лікарський засіб (наприклад, за допомогою прийому використання чужої торговельної марки у множині, або утворення похідних від цієї торговельної марки дієслів, прикметників тощо у власному рекламному тексті). Доки такої заборони у законодавстві немає, конкурент не зможе захистити свої комерційні інтереси у спірних випадках. Оскільки торговельна марка сьогодні має істотну цінність як нематеріальний актив, то дії рекламодавця, спрямовані на розмивання торговельної марки конкурента, треба також законодавчо визнати актом недобросовісної конкуренції.

На наш погляд, окремої уваги рекламодавця заслуговує проблема правомірності використання зображень товару конкурента, що захищені авторським правом. Ідентифікація у своїй рекламі товару або його виробника-конкурента з допомогою зображень товару / торговельної марки, на які у нього є авторські права, неминуче призведе до конфлікту із нормами Закону України «Про авторське право і суміжні права», оскільки не потраплятиме до кола випадків вільного використання твору без згоди правовласника.

УДК 347.78.03:070 (043.2)

Мамчур Л. В.,
*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільного
і кримінального права та процесу,*

Юркова Г. В.,
*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
цивільного і кримінального права та процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО НА ІМ'Я АВТОРА – ЖУРНАЛІСТА

Головною рисою професійної журналістської діяльності є її творчий характер, а необхідність поширення її здобутків на широкий загал для впливу на громадську думку зумовлює матеріалізацію результатів у вигляді, доступному для сприйняття іншими (читачами, глядачами, абонентами тощо). Результати творчості журналіста з моменту їх фіксації у матеріальній формі, охороняються як твори відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», а сам журналіст набуває статусу автора.

Варто мати на увазі, що спеціальних норм, які б регламентували виникнення якихось додаткових прав у журналіста як автора на його твір, у законодавстві не передбачено.

У результаті створення твору журналіст стає первинним носієм авторських прав (ч. 1 ст. 11 Закону), і у момент публікації твору (а специфіка діяльності часто вимагає такої публікації невідкладно) реалізує передбачене Законом особисте немайнове право на ім'я для зазначення авторства твору. Серед визначень, поданих у ст. 1 Закону «Про авторське право і суміжні права», **ім'я автора** визначене як сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо. Нижче у цій же статті визначено і **псевдонім**, як вигадане ім'я, вибране автором чи виконавцем для позначення свого авторства. Псевдонім може бути авторським: літературним, мистецьким, театральним (таким, що однозначно ідентифікує автора) і таким, який не забезпечує ідентифікацію автора, що наближає його до аноніму.

Таким чином, Закон дає журналісту можливість вибирати один із варіантів зазначення власного імені на примірнику твору – **позначити твір справжнім іменем** у загальноприйнятій або національній традиції, або **приховати своє ім'я під псевдонімом чи анонімом**. З плином часу автор може **змінити варіант зазначення авторства** (ч. 4 ст. 14) – розкрити своє справжнє ім'я і заявити про своє авторство, або змінити анонім на псевдонім, у тому числі ідентифікуючий.

Норму Закону України «Про авторське право і суміжні права» продубльовано у Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», який у ст. 26 ч. 2 вказує, що журналіст друкованого видання має право поширювати підготовлені ним повідомлення і матеріали як за власним підписом, так і під умовним ім'ям (псевдонімом) або без підпису (анонімно).

З огляду на специфіку професії, приховання імені є важливим превентивним заходом і одночасно гарантією задля безпеки особи журналіста, його життя і здоров'я, благополуччя близьких при опрацюванні інформації, що має значний суспільний резонанс або стосується діяльності посадових осіб, подій кримінального світу, інших гострих питань, та дозволяє журналістові уникнути погроз, переслідувань і інших ризиків. Інколи позиція журналіста не співпадає із редакційним завданням, і він бажає залишитися анонімним. Практика анонімною або роботи під псевдонімом є поширеною для журналістів, що працюють у гарячих точках чи задля психологічного комфорту з різних причин.

Обраний журналістом варіант зазначення авторства означає, що у подальшому він розраховує на зазначення себе як автора на примірниках твору, при будь-якому іншому використанні твору там, де це практично можливо, **саме таким способом, і вправі вимагати цього від**

тremix осіб (ст. 14 Закону). Наприклад, у випадку, коли у Інтернет-просторі власники сторінок у соціальних мережах, сайтів і навіть інформаційних порталів нерідко розміщують чужий авторський або редакційний матеріал без посилання на джерело і автора. Високою є вірогідність комплексного порушення, яке зачіпатиме не лише право на ім'я, але і права на авторство, на недоторканість твору, а також майнові права на використання твору, як наприклад у випадку судового позову українського журналіста В. Поїздника проти телеканалу «Росія 1».

Якщо журналіст побажав залишитися анонімом, то вимагати дотримання власного права на ім'я персонально йому складно без самоідентифікації. В таких випадках, як передбачено ч. 4 ст. 11 Закону, його інтереси *має право захищати видавець твору*, що вважається представником автора, аж до моменту, поки автор твору не розкриє своє ім'я і не заявить про своє авторство. Тобто, відповідні повноваження покладаються на ЗМІ – редакцію, новинний сайт, телеканал тощо.

На нашу думку, дане повноваження у Законі слід закріпити не як право, а як обов'язок видавця, що буде додатковою гарантією активних дій останнього на вимогу анонімного автора. Тим більше, що анонімність у журналістиці не є абсолютна – на вимогу суду в передбачених законом випадках ЗМІ зобов'язаний назвати автора журналістського матеріалу.

УДК 378.147

Озерський І. В.,

*д-р юрид. наук, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОПТИМІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ КАФЕДРИ (ПРАВНИЧОЇ ШКОЛИ) ЦИВІЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ ЧОРНОМОРСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ В КОНТЕКСТІ ПРОЄКТУ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Означена в назві представленої наукової праці проблема зумовлена неспроможністю багатьох правничих шкіл (кафедр) самостійно провести модернізацію змісту юридичної освіти та організації освітнього процесу, неготовністю багатьох науково-педагогічних колективів до впровадження сучасних технологій навчання та вимог до оцінювання результатів навчання здобувачів освіти, відсутністю або недостатністю практичної складової у більшості освітніх програм підготовки правни-

ків та труднощами системного залучення правників-практиків до викладання права. Означені проблеми відображені й у проєкті «Концепції розвитку юридичної освіти» (26.02.2020) розробленої Комітетом з питань освіти, науки та інновацій Верховної Ради України, що наразі активно обговорюється у наукових, освітніх та політичних колах країни. Отже, щодо суті проблеми! Кафедра цивільного та кримінального права і процесу є базовим структурним підрозділом юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Кафедра здійснює навчально-методичну, наукову, виховну та організаційну діяльність з відповідних напрямів підготовки здобувачів вищої освіти, а також забезпечує підготовку науково-педагогічних кадрів. Водночас, робота кафедри ще потребує свого удосконалення, а тому вважаємо за необхідність виокремити та почасти розкрити чинники оптимізації роботи кафедри цивільного та кримінального права і процесу, зокрема:

1. Модернізувати педагогічний менеджмент на кафедрі. Управління (вертикальний менеджмент) діяльністю на кафедрі здійснюється згідно зі службовою підпорядкованістю та чіткою субординацією, положеннями посадових інструкцій науково-педагогічних працівників. Професорсько-викладацький склад кафедри має пам'ятати, що замовниками освітньої послуги є здобувачі відповідного рівня освіти (студенти, магістранти, аспіранти, слухачі та їх батьки), а тому викладач працює на студента, а не навпаки у розрізі реалізації різних форм та видів навчальних занять. Студент та його батьки фактично виступають для викладача аудитором отриманих освітніх послуг, що цілком узгоджується із застереженнями відображеними у Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.).

2. Упорядкувати нормативні (локальні) документи кафедри науково-організаційного (протокол та витяг з протоколу засідання кафедри) та адміністративно-розпорядчого характеру (розпорядження) шляхом занесення до посадової інструкції завідувача кафедри положення про видання останнім письмових розпоряджень обов'язкових до виконання членами кафедри. Так, при вивченні 67 затверджених керівництвом різних ЗВО посадових інструкцій завідуючих кафедр у 48 з них був виписаний пункт про те, що завідувач кафедрою має право видавати в межах своїх повноважень розпорядження по кафедрі, що регламентують її роботу, обов'язкові для виконання всіма працівниками кафедри, її структурними підрозділами і студентами. Якщо конкретизувати, то згідно ч. 7 ст. 35 Закону України «Про вищу освіту» завідуючий кафедрою як керівник: забезпечує організацію освітнього процесу; забезпечує виконання навчальних планів і програм навчальних дисциплін; здій-

снює контроль за якістю викладання навчальних дисциплін та навчально-методичною діяльністю викладачів, а також за науковою діяльністю викладачів. Тож, виконання повноважень на посаді завідувача кафедри передбачає здійснення адміністративних, управлінських (забезпечення організації, виконання та виховання) та контрольних (строки, межі, рівень, звітність) функцій. Наразі у посадових інструкціях завідувачів кафедр ЧНУ імені Петра Могили відсутня вказівка на право останніх видавати письмові розпорядження, що можливо лише метафорично порівняти з малюком, перед яким поставили їжу без столових приборів. Думаю, читач здогадується, яким чином відбудеться споживання їжі останнім! За таким же принципом працює і кафедра, наслідком чого стають постійні зауваження адресовані деканатом факультету, навчальним відділом, науковою частиною та керівництвом ЗВО.

Тож, найкращий спосіб акумулювати всі вищезазначені складові повноважень завідуючого кафедрою це обернути їх у форму відповідних розпоряджень, що можуть видаватися лише письмово та у випадках: виконання прийнятих кафедрою за результатами засідань рішень; кафедральним дублюванням розпоряджень, наказів та вказівок адміністрації ЗВО; прийняття одноосібних рішень завідувачем кафедри щодо взаємозамін викладачів, визначення тимчасово виконуючого обов'язків заступника завідуючого кафедрою на громадських засадах, застосування заходів виховного впливу, контролю тощо. Також, завідувачам кафедри варто виписувати у розпорядженні контрольні та забезпечувальні заходи його виконання. Думається, що на етапі запровадженого карантинного обмеження в державі, така форма менеджменту завідувача кафедри як видання кафедральних розпоряджень, мала б високий виробничий коефіцієнт корисної дії (оскільки дозволяє виконувати завдання та здійснювати управлінський вплив, координацію дистанційно (віддалено)) з метою упорядкування освітньої та наукової діяльності кафедри (більш детально про природу та процедуру реалізації розпоряджень завідувача кафедри див. стор. 170–174 навчального посібника: *Озерський І. В. Проблеми юрисдикційного процесу України: наука і практика: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. Ч. II. 180 с. чи за посиланням <http://dspace.chmnu.edu.ua/bitstream/123456789/301/1/> %D0 %9E %D0 %B7 %D0 %B5 %D1 %80 %D1 %81 %D1 %8C %D0 %BA %D0 %B8 %D0 %B9 %20 %D0 %86. %20 %D0 %92. %20 %D0 %9F %D1 %80 %D0 %BE %D0 %B1 %D0 %BB %D0 %B5 %D0 %BC %D0 %B8 %20 %D1 %8E %D1 %80 %D0 %B8 %D1 %81 %D0 %B4 %D0 %B8 %D0 %BA %D1 %86 %D1 %96 %D0 %B9 %D0 %BD %D0 %BE %D0 %B3 %D0 %BE %20 %D0 %BF %D1 %80 %D0 %BE %D1 %86 %D0 %B5 %D1 %81 %D1 %83 %20 %D0 %A3 %D0 %BA %D1 %80 %D0 %B0 %D1 %97 %D0 %BD %D0 %B8 %D0 %BD %D0 %B0 %D1 %83 %D0 %BA %D0 %B0 %20 %D1 %96 %20 %D0 %BF %D1 %80 %D0 %B0 %D0 %BA %D1 %82 %D0 %B8 %D0 %BA %D0 %B0.pdf*

3. Створити при кафедрі (правничій школі) науковий гурток «Проблеми цивільного та кримінального права і процесу». Означене положення реалізується шляхом локальної нормативної регламентації роботи такого наукового підрозділу (на громадських засадах) кафедри. Науковий гурток має стати добровільним об'єднанням молодих науковців (здобувачів вищої освіти) за науковими інтересами, поглядами, ідеями, що ґрунтується на демократичних, самостійних засадах творчої та наукової роботи складу гуртка за науковими напрямками роботи кафедри цивільного та кримінального права і процесу. Роботу гуртка координує завідувач кафедри, а керівництво гуртком здійснює визначений завідувачем кафедри науково-педагогічний працівник. Відповідно до роботи гуртків залучаються керівники (розробники) певних наукових напрямів кафедри з обов'язковою протягом навчального року підготовкою та публікацією наукових тез мінімум двох здобувачів (студентів) вищої освіти. До роботи гуртків можуть залучатися викладачі інших кафедр університету, аспіранти, представники наукових установ, організацій.

4. Посилити наукову роботу викладачів кафедри, а саме: кожен викладач кафедри має друкуватись раз на два роки в міжнародному наукометричному виданні індексованого Scopus чи Web of Science, а також щороку публікувати дві наукові статті у фахових виданнях України та три наукові тези (одну з яких бажано за кордоном); особи, що не мають наукового ступеню закріпитися в ЧНУ імені Петра Могили чи іншому виші для підготовки дисертаційного дослідження, у тому числі викладачі з науковим ступенем – докторського дослідження; викладачам кафедри протягом навчального року взяти участь в мінімум двох міжнародних конференціях з публікацією тез; викладачам кафедри з науковим ступенем активізувати роботу з набором до аспірантури та долучитися до наукового керівництва, консультування; підготувати кафедральну монографію (всі викладачі, у тому числі «сумісники»).

Останнє положення реалізується шляхом визначення комплексу проблемних питань навчальних дисциплін та спецкурсів згідно конкретних наукових напрямів досліджуваних викладачами кафедри та розміщенню підготовлених ними друкованих рукописів у розділі кафедральної монографії з пропонованою назвою: «Проблеми цивільного та кримінального права і процесу». Чим буде корисною така монографічна робота професорсько-викладацького складу кафедри? Відповідь доволі проста – це уможливить узагальнити проблеми цивільного та кримінального права і процесу, що досліджуються науковцями кафедри та донести їх через публікацію монографії до наукової спільноти та під час реалізації основних форм навчальних занять здобувачам

освіти (студентам, магістрантам, аспірантам, докторантам). Так, кожний викладач може акцентувати увагу студентів на певній проблемі з його навчальної дисципліни та скерувати останніх до монографічної роботи для детального її опрацювання. Це заощадить час викладача зосереджуватись на більш вузькій проблемі та уможливить зупинитись на складових елементах навчальної (лекційної) теми. Таким чином, виграє і студент і викладач.

5. Активне використання та реалізація у навчальному процесі кафедри тренінгових технологій. Викладачам процесуальних дисциплін підготувати та реалізувати протягом року ситуативні (рольові) ігри, моделювання провадження окремих слідчих дій та судових процесів. Для цього в університеті є всі необхідні технічні ресурси, приміщення та обладнання. Для прикладу, університет має чудову імітаційну залу судових засідань та криміналістичну лабораторію, де здобувачі відповідного рівня освіти зможуть ефективно реалізувати теоретичні знання та практично відобразити набуті під час практичних занять уміння. Залучати успішних магістрантів останнього року навчання та аспірантів до проведення практикумів, практичних занять, семінарів, моделювань, що одночасно може зарахуватися як проходження останніми педагогічної практики. Також необхідно посилити взаємодію кафедри цивільного та кримінального права і процесу з іншими кафедрами юридичного та суміжних факультетів з метою вироблення нових стратегій, інтерактивних методик роботи зі студентами. Наприклад, така взаємодія може відбуватися в межах читання спецкурсу «Медіація у юрисдикційному процесі України», «Методика викладання юридичних дисциплін», адже ці дисципліни передбачають проведення низки психотренінгів, що здатна ефективно забезпечити кафедра психології університету.

6. Упорядкувати практику залучення правників-практиків (що не мають педагогічних навиків чи не володіють методикою викладання) до читання лекцій шляхом визначення їм іншої форми реалізації практичних знань та умінь (наприклад: майстер-класи, моделювання судових процесів, різного роду тренінги, круглі столи). Таке положення стосується лише практиків залучених до одноразового виступу, доповіді перед студентською аудиторією, що не мають магістерської підготовки з права, чи педагогічної освіти, або проходження підвищення кваліфікації з методики викладання. Нами пропонується, упровадити окремий внутрішньо сертифікований курс підготовки правників – практиків за програмою «Методика викладання юридичних дисциплін».

7. Упровадити практику проведення міжкафедральних семінарів у взаємодії та участю відповідних кафедр факультетів ЧНУ

імені Петра Могили та інших ЗВО. На такого роду семінарах, викладачам, буде надана можливість продемонструвати вироблені ї педагогічною практикою чи досвідом інноваційних методів проведення окремих видів навчальних занять (лекцій, семінарів, практичних, експрес-опитувань, тренінгів, моделювань, рольових ігор, контрольних зрізів знань тощо). Також це може бути попереднє міжкафедральне обговорення дисертаційних та інших монографічних досліджень викладачів, аспірантів, магістрантів. На таких заходах варто проводити й захист магістерських робіт чи виробничої практики, а також обговорення навчально-методичних праць викладачів.

8. Визначити чітко розподіл теоретичних та прикладних навчальних дисциплін за критерієм їх читання на тому чи іншому курсі чи року навчання здобувачів відповідного рівня освіти. Наприклад читання навчальної дисципліни «Юридична психологія» апріорі не може здійснюватися на другому курсі навчання, оскільки включає у себе теми, що передбачають володіння студентами арсеналом знань з матеріального та процесуального права. Тож, така навчальна дисципліна має читатися лише після третього курсу, тобто після вивчення студентами основ матеріального та процесуального права. Відтак кафедра має обговорювати розподіл теоретичних та прикладних навчальних дисциплін за означеним критерієм та ініціювати перед ректоратом, вченою радою рішення щодо місця таких навчальних курсів на відповідному курсі навчання.

9. Упровадити сертифікацію здобувачів вищої освіти за певними освітніми програмами: «Медіація у юрисдикційному процесі України», «Юридична психологія», «Методика викладання юридичних дисциплін» тощо, що цілком відповідає Закону «Про вищу освіту» (від 01.07.2014 № 1556) та Положенню про надання додаткових освітніх послуг схваленого Вченою Радою ЧНУ імені Петра Могили (протокол № 9 від 11.05.2017 р.). Така позиція цілком відповідатиме п. 20 ч. 1 ст. 1; ч. 5 ст. 10 Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), де вписано, що спеціалізація визначається закладами вищої освіти у межах ліцензованої спеціальності та передбачає профільну спеціалізовану освітню програму підготовки здобувачів вищої. Більш того у п. 4 ч. 3 ст. 29 та п.п. 1, 8, 9, 10 ч. 2 ст. 32 Закону, національному закладу вищої освіти надано право здійснювати підготовку фахівців з вищою освітою за власними освітніми програмами та навчальними планами, а також самостійно розробляти та запроваджувати власні програми освітньої діяльності.

10. Виключити формальний підхід (лише відвідування студентами судових процесів) в роботі юридичної клініки університету. Означений захід реалізується шляхом проведення студентами юриди-

чного консультування населення у супроводі відповідного викладача, що значно посилить їх практичну підготовку у Всеукраїнських олімпіадах з юридичного консультування. Вважаємо, що керівники юридичних клінік юридичних факультетів (інститутів) закладів вищої освіти за погодженням з керівництвом вишу у межах надання первинної правової допомоги можуть долучати студентів останнього курсу навчання бакалаврату чи магістратури права, здійснювати медіаційну процедуру як соціальну послугу на безоплатній основі особам, що не можуть собі дозволити звернутися за платною юридичною допомогою. Означене, цілком відповідає положенням, що містяться у Роз'ясненні Міністерства юстиції України від 9 квітня 2012 року Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (2011 р.), де закладам вищої освіти рекомендовано здійснювати безоплатні консультативні послуги для відповідних верств населення в межах надання первинної правової допомоги. До того ж, така організація роботи юридичної клініки буде слугувати добрим початком для набуття студентами спеціальності «право» фахового досвіду для майбутньої професії.

УДК 347.131.2/26«654»

Панченко С. С.,

канд. юрид. наук,

*в. о. доцента б. в. з. кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРОКУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Цивільне законодавство та людина в цілому вільно оперують такими поняттями, як строк та термін. Строком є певний період у часі, зі впливом якого пов'язана дія чи подія, що має юридичне значення. Терміном є певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, що має юридичне значення (ч. ч. 1–2 ст. 251 ЦК України).

При правовому аналізі строків, термінів та інших темпоральних категорій (наприклад, моменту та ін.) слід зупинитися на окремих питаннях, які не знайшли свого однозначного вирішення в юридичній науці. Насамперед, до таких слід віднести питання про те, чи є строки юридичними фактами, та їх місце у системі (класифікації) юридичних фактів цивільного права. Якщо ж буде з'ясовано, що строки не можна вважати юридичними фактами, то постає питання про те, чим, зреш-

тою, вони виступають і яким є значення інших темпоральних категорій, пов'язаних зі строком, зокрема, його визначення, початок перебігу, вплив строку. Отже, йдеться про з'ясування правової природи строку в цивільному праві. Саме це дозволить краще оцінити значення, роль та особливості строку цивільно-правового договору (зокрема строку дії договору та проміжних строків) і строку виконання договір-ного зобов'язання.

Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків (ст. 11 ЦК України) не є юридичними фактами, а правовими моделями обставин (юридичних фактів). Юридичним фактом є конкретна життєва обставина (діяння чи подія), яка реально існує, підпадає під дію відповідної норми права та спричиняє правові наслідки, насамперед – виникнення, зміну та припинення цивільних правовідносин.

Цивільно-правовий строк не є юридичним фактом, оскільки: 1) характеризує певну обставину, наприклад, цивільно-правовий договір, тому не є конкретною життєвою обставиною; 2) правові наслідки пов'язуються зі спливом строку, а не з його наявністю, що впливає із поняття строку (ч. 1 ст. 251 ЦК України).

Цивільно-правовий строк є елементом складу будь-якого юридичного факту, який має темпоральні межі, незалежно від того, чи це діяння, чи подія. Існують два окремі юридичні факти: 1) цивільно-правовий договір (елементом його складу як юридичного факту є строк); 2) вплив строку. При цьому вплив строку договору не може викликати правові наслідки самостійно, а лише як елемент фактичного складу. Обов'язковим елементом такого фактичного складу є цивільно-правовий договір.

Основним недоліком загальноновизнаних наукою класифікацій строків (у тому числі й класифікації строків, розробленої В. П. Грібановим) є те, що ними не охоплюються всі строки цивільного права, зокрема й строк договору, оскільки цей строк стосується не прав, обов'язків і захисту, а характеризує явище іншого порядку – договір як юридичний факт.

Цивільно-правові строки за ознакою їх призначення поділено на регулятивні та охоронні. Регулятивний строк є періодом часу, призначеним для регулювання відносин, пов'язаних із існуванням нормальної, правомірної, бажаної для осіб обставини або цивільних прав та обов'язків. Регулятивними є такі строки: 1) строки цивільних правовідносин (строки здійснення суб'єктивних цивільних прав і строки виконання обов'язків); 2) строки юридичних фактів, які створюють, змінюють чи припиняють цивільні правовідносини.

Охоронним строком є період часу, протягом якого забезпечується можливість захисту, відновлення права чи інтересу особи, яке поруше-

не або може бути порушене в майбутньому. Наприклад: строк позовної давності, гарантійні, претензійні строки, строки оперативного захисту та ін. Строк цивільно-правового договору належить до регулятивних строків – строків юридичних фактів.

Загальні ознаки строку цивільно-правового договору характеризують будь-який строк цивільно-правового договору: 1) цивільно-правова природа; 2) певний період (проміжок, відрізок) часу; 3) об'єктивність перебігу; 4) суб'єктивність визначення; 5) має одиницю виміру; 6) вплив (закінчення) строку зумовлює настання певних цивільно-правових наслідків; 7) існування спеціальних правил обчислення; 8) можливість зміни; 9) встановлюється з певною метою.

Спеціальні ознаки строку цивільно-правового договору обумовлюють його особливості, що дозволяють відмежувати строк цивільно-правового договору від інших цивільно-правових строків. Строку цивільно-правового договору притаманні такі спеціальні ознаки: 1) охоплює строк дії договору та (або) окремий (проміжний) строк договору; 2) це запланований період часу; 3) його мета – забезпечення здійснення прав і виконання обов'язків, передбачених договором; 4) обов'язковий для сторін та інших учасників договірних правовідносин; 5) виконує стимулюючу та захисну функцію; 6) виступає одним із критеріїв належного виконання договірних зобов'язань; 7) його вплив не звільняє боржника від обов'язку виконати зобов'язання в натурі, якщо інше не передбачено договором або законом.

Відмінність між строком договору та строком дії договору полягає у такому: 1) строк договору – узагальнююче поняття, що включає строк дії договору та (або) окремі (проміжні) строки; 2) строком договору є строк його дії, якщо договір не має окремих (проміжних) строків. Строк дії договору визначає часові межі всього договору загалом, а окремі (проміжні) строки договору конкретизують строк дії договору, визначають його окремі етапи.

Строком цивільно-правового договору є період часу, запланований сторонами для здійснення своїх прав та виконання своїх обов'язків як загалом, так і частково, що виступає критерієм належного виконання договірних обов'язків, а його вплив не звільняє боржника від обов'язку виконати зобов'язання в натурі, якщо інше не передбачено договором або законом.

За підставами встановлення можливо виділити такі строки цивільно-правового договору: 1) нормативні; 2) встановлені правочином; 3) судові; 4) адміністративні (встановлені адміністративними актами); 5) встановлені іншими джерелами права; 6) строки, які впливають із суті зобов'язання. За ступенем їх визначеності є абсолютно-визначені, відносно-визначені, невизначені та ситуаційно-визначені строки.

За ознакою їх автономності пропонується класифікувати строки цивільно-правового договору на самостійні, залежні, керуючі. Самостійним є строк цивільно-правового договору, тривалість якого залежить виключно від умов цього договору та зобов'язання, що з нього виникає. Керуючим є строк цивільно-правового договору, від якого та його зобов'язання залежить строк іншого цивільно-правового договору. Залежним визнається строк цивільно-правового договору, тривалість якого залежить не тільки від умов цього договору та зобов'язання, що з нього виникає, але й від іншого цивільно-правового договору та його зобов'язання.

«Строк договору» є поняттям ширшим, ніж «договірний строк». Договірний строк встановлюється лише договором, а строк договору може встановлюватися як договором, так і нормативно-правовими актами, звичаями та іншими джерелами.

УДК 347.6

Січко Д. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ ЗА МИНУЛИЙ ЧАС: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Відносини з приводу аліментів батьків на утримання їх неповнолітніх дітей є найбільш гострими та актуальними для сучасної системи матеріального забезпечення дитинства, коли саме на етапі формування особистості вимагається найбільше уваги приділяти її всебічному розвитку, в тому числі духовному, фізичному, морально-етичному, але це можливо лише за умови належного рівня матеріального забезпечення.

Досить цікавою та на наш погляд важливою нормою, з точки зору повноти забезпечення утримання дитини, є положення ч. 1 ст. 194 відповідно до якої, «аліменти можуть бути стягнуті за виконавчим листом за минулий час, але не більш як за десять років, що передували пред'явленню виконавчого листа до виконання». Отже, право на стягнення аліментів за минулий час виникає у відповідності до ч. 1 ст. 194 СК України, та не містить жодних обмежень або умов реалізації окрім наступних:

- обов'язкова наявність виконавчого листа;

– строк обмежується 10 роками від дати пред'явлення виконавчого листа до виконання.

В той же час процедурні аспекти реалізації права на аліменти за минулий період визначаються в ч. 2 ст. 191 СК України, відповідно до якої «аліменти за минулий час можуть бути присуджені, якщо позивач подасть суду докази того, що він вживав заходів щодо одержання аліментів з відповідача, але не міг їх одержати у зв'язку з ухиленням останнього від їх сплати. У цьому разі суд може присудити аліменти за минулий час, але не більш як за десять років». Але судова практика демонструє наявність переважно відмов судових інстанцій у реалізації права на стягнення аліментів за минулий період.

З цього приводу М. В. Вербицька зазначає, що така ситуація «зумовлена тим, що для призначення стягнення аліментів за минулий час позивач повинен подати суду докази того, що він вживав заходи щодо одержання аліментів з відповідача, але не міг їх одержати у зв'язку з ухиленням останнього від їх сплати. Тобто вважається недоцільним обтяжувати відповідача виплатами за минулий період, якщо позивач не вживав заходів щодо одержання аліментів (у тому числі не подавав позов про стягнення аліментів з особистих мотивів. Припускається, що особа, добровільно беручи на себе повністю тягар з утримання дитини, передбачає пов'язані із цим складнощі й готова їх долати самостійно». Погоджуючись із можливо саме такою логікою судів у вирішенні питання стягнення аліментів за минулий час, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що сучасна практика вже виробила певні підходи до вирішення проблеми доказування вжиття заходів особою яка звертається за такими аліментами та доказування фактів ухилення від виконання обов'язку з утримання особою, яка є відповідачем у судовому спорі з цієї проблематики.

Дійсно, законодавець не дає чіткого розуміння порядку стягнення аліментів за минулий час, але відповідь на це питання дає сучасна усталена судова практика.

Так, наприклад Апеляційним судом Одеської області в межах провадження по справі №500/1567/16-ц в Постанові від 05.03.2018 робиться висновок стосовно прямої дії норми про стягнення аліментів за минулий час, але не більше як за три роки (редакція СК України до 03.07.2018), що передували пред'явленню виконавчого листа до виконання. Тобто це право не потребує додаткового визнання в судовому порядку а підлягає реалізації через звернення до виконавчої служби.

Харківський апеляційний суд в Постанові від 04.02.2019 у справі № 640/15525/18 робить висновок, що відповідно до ч. 2 ст. 191 СК України аліменти за минулий час можуть бути присуджені, якщо пози-

вач подасть суду докази того, що він вживав заходів щодо одержання аліментів з відповідача, але не міг їх одержати у зв'язку з ухиленням останнього від їх сплати. За змістом цієї норми права стягнення аліментів за час, що передує пред'явленню позову, є можливим у порядку виключення лише за наявності наступних умов:

- до моменту звернення з позовом до суду аліменти не стягувались;
- особа, яка вимагає аліментів, приймала заходи щодо одержання аліментів, але вони не були одержані у результаті ухилення особи, від виконання обов'язку по утриманню дитини.

Щодо необхідності доведення фактів ухилення від виконання обов'язку з утримання дитини судова практика засвідчує, що ухилення може вважатися, винною протиправною поведінкою, тобто це свідоме невиконання своїх обов'язків в умовах, коли позивач звертався до відповідача особисто або в інший спосіб про сплату грошової суми, необхідної для утримання дитини. Таким чином для вирішення справи по суті на користь позивача, необхідним є подання до суду доказів: вжиття заходів щодо одержання аліментів з відповідача; ухилення відповідача від надання утримання. Дана позиція викладена в Постанові Київського апеляційного суду від 28.11.2018 у справі №369/4847/18.

Вітчизняне законодавство не визначає, які саме заходи має вжити позивач для звернення до відповідача в позасудовому порядку щодо утримання своєї дитини. Натомість судова практика, зокрема Львівський апеляційний суд в Постанові від 14.02.2019 у справі № № 454/2008/18 зазначає, що такими заходами можуть бути: – звернення позивача до відповідача; – звернення позивача до будь-яких державних органів за отриманням аліментів.

Як відзначається в судовій практиці, зокрема в Постанові Харківського апеляційного суду від 04.02.2019 у справі № 640/15525/18, Постанові Київського апеляційного суду від 28.11.2018 у справі №369/4847/18 ухилення особи може виражатися у тому, що зобов'язана особа-відповідач: ухилився від укладення договору про сплату аліментів на утримання дитини, приховував своє місцезнаходження або свій зарібок (доходи) вчиняє інші дії, що свідчать про відсутність доброї волі сплачувати аліменти на утримання дитини. Таким чином, відмічаємо що сучасна судова практика значно деталізує способи реалізації права на стягнення аліментів за минулий період, що закріплено в законодавстві та робить його більш утилітарним.

Шаповалова О. І.,
*канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного та
кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОБґРУНТУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА НА ЧУЖІ РЕЧІ

Україна заклала основи розвитку ринкових земельних відносин з метою пошуку економічно та організаційно найбільш вигідних способів використання землі як об'єктів речового права. Земля є природним ресурсом, що є власністю народу України, а це означає, що земля повинна використовуватися на користь нашого народу, задовольняючи його суспільні потреби. Сільськогосподарська продукція, так само як природні корисні копалини, газ, вугілля тощо, мають вартість та складова цієї вартості належить народові як власникові, тому така продукція має продаватися населенню України за соціальними цінами, оскільки Україна проголосила себе як соціальна держава. Показником рівня цивілізованості країни є не багатство олігархів, за цим показником ми серед перших. Рівень цивілізованості країни визначається ставленням держави до соціально не захищених прошарків населення – інвалідів, стариків, сиріт та навіть студентів. Досягти цього можна тільки шляхом державного регулювання економікою України. В нашому випадку мова йде про державне регулювання ринку землі та відносин прав на землю. Не можна допустити відмову від державного регулювання, щоб політика правлячої партії в нашій країні ґрунтувалася на ідеях лібертаріанства. Це ідеї вільного ринку, що ґрунтуються на попиту та пропозиції без втручання держави; це ідеї відмови від державної безоплатної медицини, що приводить до епідемій та підвищення смертності населення; це відмова від державного соціального захисту, пенсійного забезпечення тощо. Ці ідеї анархічні, це ідеї відмовлення держави від державного регулювання, це ідеї служіння світовому уряду; це обман виборців, які голосували за служіння інтересам народу.

У стародавні римські часи право приватної власності закріплювалося законом як абсолютне повне непорушне право. Але з тих часів весь розвиток цивілізації спрямований на утиснення цього приватного права, зокрема на землю, в інтересах суспільства. Зумовлено це обмеженістю природних ресурсів, їх не відтворюваністю, незамінністю у процесі здійснення діяльності. Саме тому всі цивілізовані країни намагаються забезпечити ефективне та раціональне використання природних ресурсів, охорону навколишнього середовища, задоволення успіш-

льних, зокрема соціальних, потреб тощо. Здійснюється це в інтересах усіх та кожного шляхом обмеження та обтяження права приватної власності, спеціального правового регулювання за суб'єктним та об'єктним складом, державного регулювання ринку землі та інших природних ресурсів, усунення суперечностей як між власниками, так і власниками з одного боку, та користувачами тощо.

Особливий інтерес у цьому напрямі є дослідження та обґрунтування обмежених речових прав на чужі речі, оскільки частіше ці права застосовуються щодо земельних ділянок. Загальним правилом є те, що право приватної власності не можна порушувати, тобто не можна брати та користуватися чужим майном. Але навіть у стародавньому римському праві та у праві майже всіх країн, є відступлення, винятки щодо цього священного права. Є такі норми і у нашому цивільному, земельному та іншому законодавстві, але відсутнє належне визначення, тлумачення, коли правомірно можна порушувати приватне право власності.

Як всі земельно-правові норми взагалі, так і норми щодо права на чужі речі зокрема, обумовлені обмеженістю природних ресурсів. Тому затвердження норм про абсолютну заборону порушення права приватної власності створить у суспільстві колапс. Наприклад, не можна буде протягти електричні дроти чи водовід через чужу ділянку. Але користуватися електроенергією чи водою мають право не тільки ті, хто знаходиться поруч з електростанцією чи водоймищем. Учасники цих відносин можуть домовитися між собою та власники мають погодитися з порушенням своїх прав, але якщо не погоджуються на справедливих умовах, то такий спір має вирішуватися у суді з умовою захисту інтересів обох сторін конфлікту.

Право власності є повним речовим правом володіння, користування та розпорядження майном. Але внаслідок обмеженості ресурсів інші особи також можуть мати обмежені речові права володіння та користування чужими речами. Ці права є обмеженими, не повними, та їх межі визначаються мінімумом, необхідним для задоволення своїх інтересів, потреб, що не можуть бути задоволені іншим чином, які є суспільно значимими, підлягають суспільному захисту. Таким чином права власника теж обмежуються, але таке обмеження є доцільним та спрямованим на захист суспільно значимих потреб інших осіб.

Таким чином, право на чужі речі – це економічно та суспільно необхідне речове право не власника володіти та користуватися чужими речами, що мають обмеженість ресурсу, для задоволення своїх інтересів, потреб у певному мінімумі та ці потреби визнаються законом та/або судом суспільно значимими.

Ювченко О. А.,
магістр I курсу навчання, юридичний факультет,
Науковий керівник:
Тунтула О. С.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного
та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Право на захист гарантується Конституцією України, зокрема, стаття 59, надає кожному право на професійну правничу допомогу, а в статті 63, зазначено, що підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист. Стаття 7 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) встановлює загальні засади кримінального провадження, до яких в тому числі належить і право на захист. Також в 2015 році Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, узагальнив судову практику забезпечення права на захист у кримінальному провадженні. Але навіть при наявності законодавчо врегульованого механізму забезпечення права на захист в Україні та узагальненої практики, кількість заяв в Верховний Суд, а також звернень в Європейський суд з прав людини дедалі збільшується, що показує актуальність теми дослідження.

Зі змісту статті 20 КПК України випливає, що забезпечення права на захист надає підозрюваному, обвинуваченому чи засудженому право на захист, яке полягає у наступному: – наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення; – збирати і подавати докази; – брати особисту участь у кримінальному провадженні; – користуватися правовою допомогою захисника; – реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Згідно з нормами КПК України захисник може бути залучений в будь-який момент за проханням чи згодою до участі у кримінальному провадженні. Але також слід зазначити, що участь захисника є обов'язковою в наступних випадках:

- у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів
- щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років;
- щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження;
- щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування;

- щодо реабілітації померлої;
- щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права;
- щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження;
- у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості;

Порушення права особи на захист під час досудового розслідування спричиняє настання певних процесуальних наслідків, які закріплені у статті 87 КПК України, відповідно до якої недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами ратифікованими Верховною Радою України, а також будь-які інші докази здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Підсумовуючи, слід зазначити, що реалізація права на захист має важливе значення на усіх стадіях кримінального провадження, оскільки випадки, коли підозрюваному, обвинуваченому під час досудового розслідування не було призначено захисника за умови його обов'язкової участі, ставлять під сумнів питання належності та допустимості доказів, на яких ґрунтується обвинувальний акт, що в свою чергу призведе до несправедливості кримінального провадження та судочинства в цілому.

УДК 159.343

Дзюбак К. М.,
Миколаївське відділення
Одеського науково-дослідного інституту
судових експертиз, м. Миколаїв, Україна,
Озерський І. В.,
д-р юрид. наук, професор кафедри цивільного
та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII наділив заклади вищої освіти (далі – ЗВО) повноваженнями щодо проведення ними наукової, науково-технічної, інноваційної та/або методич-

ної діяльності. Так, статтею 28 Закону передбачено, що університети проводять фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідними науковими і методичними центрами, мають розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяють поширенню наукових знань та провадять культурно-просвітницьку діяльність. Виходячи з чого, вважаємо за необхідне зосередити увагу на актуальності проведення закладами вищої освіти, зокрема Чорноморським національним університетом імені Петра Могили, такого виду наукових досліджень, як науково-правова експертиза. В чинному процесуальному законодавстві вона знайшла відображення як експертиза у галузі права.

Слід зазначити, що проведення наукових експертиз регулюється, перш за все, Законом України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР (далі – Закон «Про експертизу»), який під науковою і науково-технічною експертизою розуміє діяльність, спрямовану на дослідження, перевірку, аналіз та оцінку науково-технічного рівня об'єктів експертизи і підготовку обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів. Якщо розглядати оформлення таких висновків за результатами проведення науково-правової експертизи через призму процесуального документообігу, то в процесуальному праві йдеться про висновок експерта в галузі права (глава 5 КАС України). Хто ж такий експерт в галузі права? Одноставної відповіді законодавець не наводить, з приводу чого вже третій рік поспіль точаться жваві дискусії. Зауважимо, що зазначений вище Закон «Про експертизу» (ст. 4) визначає експертами фізичних осіб, які мають високу кваліфікацію, спеціальні знання і безпосередньо здійснюють наукову чи науково-технічну експертизу та несуть персональну відповідальність за достовірність і повноту аналізу, обґрунтованість рекомендацій відповідно до вимог завдання на проведення експертизи. У процесуальних кодексах України (ст. 73 ЦПК, ст. 70 ГПК, ст. 69 КАС) закладено поняття, що як експерт з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Цікаво, що далі законодавець не поглиблюється в уточнення вимог до особи експерта в галузі права, обмежуючись лише загальним визначенням, що провокує низку запитань при застосуванні цих положень на практиці.

Логічно припустити, що фізичні особи, які мають дипломи про присудження вченого ступеня кандидата чи доктора філософії/наук у юридичній галузі знань або атестат про присвоєння звання старшого наукового співробітника, доцента, професора, а також документи про обрання членами і членами-кореспондентами наукових організацій

НАН та національних галузевих академій наук, заснованих на державній власності, державних вищих навчальних закладів III–IV рівня акредитації, провідних державних науково-технічних установ центральних органів виконавчої влади можуть здійснювати спеціалізовану експертну діяльність на підставі статутних положень, якими така діяльність передбачається та не заперечується згадуваним Законом «Про експертизу». При цьому таким категоріям фізичних і юридичних осіб не обов'язково отримувати додаткові акредитації та свідоцтва, що передбачено «Порядком проведення державної акредитації фізичних та юридичних осіб на право проведення наукової та науково-технічної експертизи», затвердженого наказом Міносвіти від 12.01.2004 № 12.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили – класичний університет європейського типу, IV рівня акредитації, одним з основних завдань якого є науково-дослідницька діяльність. Відповідно до статутних положень, науковою діяльністю Університету є проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень і вжиття заходів до впровадження їх результатів у правозастосовну діяльність. Наукові дослідження проводяться у взаємодії з Національною академією наук України, Національною академією правових наук України та іншими науковими установами, підприємствами, творчими спілками, асоціаціями, товариствами, громадськими науковими організаціями. Для забезпечення ефективності наукових досліджень, їх гармонійного поєднання з навчальним процесом та впровадження у правозастосовну діяльність професорсько-викладацьким складом Університету проводиться моніторинг виконання науково-дослідницької діяльності відповідно до планів, затверджених вченою радою.

Реалізуючи місію Університету щодо створення середовища єдності науки і освіти з метою формування національно свідомої, чесною, творчої, професійної особистості, яка працюватиме для розвитку міської громади, вважаємо, що даний заклад вищої освіти має всі підвалини та потужний професорсько-викладацький склад для проведення науково-експертної діяльності. «Саме університети мають виступати потужними експертними установами, де питання дослідництва, розробки методології проведення експертиз, підготовки та підвищення кваліфікації фахівців-експертів є відповіддю на гострі запити суспільства». На нашу думку, проведення науково-правових експертиз Університетом є новою можливістю реалізації інтелектуального потенціалу вчених університету, підвищенням рівня довіри та авторитетності ЗВО не тільки на теренах вітчизняного освітнього простору, а й на світовому рівні.

Актуальність, великий інтерес та важливість нового виду діяльності університету пов'язана з вирішенням прогалин у законодавстві з

питань правових експертиз, наданням кваліфікованої професійної оцінки широкому колу замовників щодо застосування аналогії закону, аналогії права та змісту норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування, доктриною у відповідній іноземній державі. Отож, для здійснення науково-експертної діяльності у правничій галузі знань автори даної роботи пропонують створити Консультативну групу експертів у галузі права (КГ ЕГП) при юридичному факультеті, в яку входить професорсько-викладацький колектив всіх кафедр факультету, що включають 3 докторів та 12 кандидатів юридичних наук. КГ ЕГП безпосередньо підпорядковується декану юридичного факультету, а координується ректором ЗВО. Роботу КГ ЕГП доцільно організувати у відповідності до «Положення про її створення», передбачивши основні види діяльності. Серед таких основних видів діяльності можна виокремити наступні:

- здійснення організаційного та науково-методичного забезпечення наукової експертної діяльності, у тому числі розробка методики проведення експертиз у галузі права, методичних рекомендацій, довідкових посібників;
- проведення експертиз в галузі права (цивільному, господарському та адміністративному судочинстві), а також забезпечення в установленому порядку участі фахівців в судових процесах на вимогу суду чи запити сторін;
- проведення експертних досліджень на договірних засадах з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб з урахуванням обмежень, передбачених законодавством;
- виконання інших робіт та надання платних послуг відповідно до законодавства України;
- здійснення наукової діяльності в галузі експертизи з питань права;
- розробка та внесення у встановленому порядку пропозицій щодо вдосконалення законодавства та нормативно-правової бази проведення експертиз у галузі права;
- взаємодія з вітчизняними та іноземними науковими, освітніми установами і організаціями з метою обміну досвідом з питань, що належать до експертизи в галузі права;
- організація і участь у проведенні конференцій, тренінгів, форумів, симпозіумів та інших заходів з оптимізації здійснення експертиз у галузі права;
- здійснення інших видів діяльності, передбачених законодавством України.

Безперечно, що здійснення перелічених вище повноважень КГ ЕГП відбуватиметься на договірних засадах, тобто на платній основі, що забез-

печить університету додаткові зовнішні джерела фінансування та поповнення бюджету спеціального фонду додатковими фінансовими надходженнями. Виходячи з вищевикладеного, стає зрозумілим, що чинне процесуальне законодавство відкрило перед закладами вищої освіти нову освітню платну послугу, яка дозволить поповнювати бюджет університету та реалізовувати людський та професіональний потенціал вчених ЗВО. Але як фахівці з юридичних питань та керівництво університету скористаються новою можливістю – залишається невизначеним.

Підсекція: Теорія, історія, філософія, соціологія права: порівняльне правознавство

УДК 340.15

Ковальова С. Г.,
*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри історії і теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

**ТАКТИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ
ГРОДСЬКИМИ СУДАМИ XVI ст.
(НА МАТЕРІАЛАХ СПРАВИ ОХЛОПОВСЬКИХ)**

Книги українських гродських судів XVI ст. містять записи, з яких важко відтворити цілісну картину порядку розслідування злочинів на практиці. Здебільшого писарі обмежувалися записом суті позову, оскільки Статут Великого князівства Литовського 1566 року закріпив норму, за якою суд мав розглядати лише ту справу, яка була викладена у позові, навіть якщо б під час її розгляду виявилось, що одна зі сторін винна в більш тяжкому злочині, ніж той, по якому вона стоїть перед судом. Часто із записів неясно, яким був вирок суду: у книзі фіксувалося, що звинувачений не з'явився до суду і розгляд справи відкладався. Також неясно, як суд встановлював факт злочину у тому випадку, коли звинувачуваний не робив власного зізнання. До осіб шляхетського стану не застосовувалися тортури, відтак судді не могли отримати доказів, які вважалися б достатніми. Розшуковий процес тільки зароджувався, усталеної тактики розслідування справи, ймовірно, ще не було вироблено, тож судді мусили самотужки продумувати способи виявлення істини. Однак у книзі Володимирського гродського суду є понад 10 записів, що стосуються однієї справи, тож по ним можна прослідкувати, як саме відбувався розгляд справи і яку тактику розслідування обрали судді.

Справа відбувалася у середовищі дрібної волинської шляхти і стосувалася звинувачення пані Настасі Охлоповської у вбивстві її чоловіка, пана Бориса Охлоповського, який був знайдений у власній спальні пораним у шию і від тієї рани помер через кілька днів. Брати небіжчика, роздратовані тим, що за його заповітом все майно було відписане Настасі, заявили, що вона поранила чоловіка, хоча пан Охлоповський перед смертю визнав, що поранив сам себе самопалом, будучи напідпитку. Однак брати Охлоповські свідчили перед судом, що служниці

та кучер Настасі зізнавалися у тому, що допомагали хазяйці тримати пана, доки вона колола його ножом у шию. На доказ було пред'явлено ножа, який нібито був знайдений у коморі. Доказів того, що тим ножом було скоєне вбивство судді не вимагали, як і пояснень того, яким чином ніж опинився у коморі і кому він взагалі належав. Отже, позов із звинуваченням був прийнятий судом і пані Охлоповську заарештували, хоча вона заперечувала свою причетність до вбивства, заявляючи, що її взагалі не було вдома до пізнього вечора, оскільки вона їздила у гості до своїх родичів. На допит викликали служниць і кучера, яких позивачі назвали як свідків. Свідчення останніх були суперечливими: одна служниця говорила, що пані вбила чоловіка, однак сама служниця особисто того не бачила, інша – що Охлоповський поранився сам, кучер стверджував, що привіз пані від її братів і ліг спати, тому не чув нічого. Тож судді віддали розпорядження застосувати до слуг тортури. Із наступного запису, зробленого за два тижні, дізнаємося, що одна зі служниць пропала, а інша була знайдена вбитою. Судді не встановлювали, хто і чому вбив (або наказав убити) служниць, а також не акцентували уваги на тому, що смерть та зникнення служниць пов'язані з убивством Бориса Охлоповського. Оскільки брати небіжчика наполягали на звинуваченні, то суд відпустив Настасю Охлоповську з-під арешту, наказавши у тритижневий термін знайти докази своєї непричетності до злочину. У призначений час вона приїхала на суд і надала возному понад 15 листів від сусідів-шляхтичів і шляхтянок, зібраних її адвокатом. Основний зміст цих «свідоцтв» зводився до того, що Настася не винувата у смерті чоловіка, оскільки, по-перше, вона завжди була йому вірною дружиною, а по-друге, він поранився сам, будучи напідпитку. Жоден з авторів листів не був присутній при подіях і не бачив пораненого Бориса Охлоповського, інформацію про справу чули від самої Настасі або від її слуг. Суд визнав ці листи достатнім доказом і виправдав Настасю. Брати Охлоповські подали апеляцію до королівського суду, але той підтвердив рішення городського суду про невинуватість Настасі. Зникнення та загибель служниць не розслідувалися.

Отже, можна констатувати, що слідчі дії у XVI ст. мали певну специфіку. Суд прийняв позов від братів Охлоповських, не вимагаючи від них обґрунтування зроблених звинувачень; до уваги не бралось навіть те, що брати були зацікавлені в отриманні спадщини, тож всіляко намагалися усунути вдову від спадкування. Очевидно, свідчення шляхтича не підлягало сумніву і не вимагало додаткової перевірки. Судді не встановлювали характер рани (тобто яким знаряддям вона була нанесена – ножом чи самопалом) і час злочину (тобто чи було алібі у Настасі Охлоповської). Не було досліджено ножа, яким, за звинувачен-

нями, начебто був убитий потерпілий, і не з'ясовувалося, чи є на ньому сліди крові тощо. З плутаних свідчень служниць та кучера не можна було скласти уявлення про нічні події (схоже, що кожен вигадував інформацію, не будучи очевидцем), однак судді не намагалися встановити об'єктивну картину того, що відбувалося, а призначили служницям допит під тортурами, який не дав жодних нових фактів. Тож суддям було не так важливо встановити істину, як виконати всі передбачені законом процедури. Зібрані адвокатом «докази» також походили не від очевидців, а від осіб, які належали до тієї ж соціальної групи, що і Настася, і свідчили про репутацію останньої, а не про дотичні до конкретної справи факти. Сусіди-шляхта впевнено свідчили на користь вдови з її слів, тому що не піддавали сумніву її версію подій. Однак судді прийняли листи як доказ невинуватості Настасі Охлоповської і визнали цей доказ достатнім для виправдання підозрюваної. Тож доказова база і у сторони звинувачення, і у підозрюваної сторони була недосконалою, бракувало логічності свідченням, але суд взяв до уваги суспільну думку місцевої шляхти щодо репутації Настасі Охлоповської і виніс відповідне рішення. Отже, розслідування злочинів у XVI ст. велося непрофесійно, гродські судді не мали спеціальної підготовки і не могли забезпечити належний рівень протидії злочинності.

УДК 341.3:[316.48:623.4](043.2)

Лісна І. С.,
*канд. юрид. наук, доцент, завідувач кафедри
історії та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВРЕГУЛЮВАННЯ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Порушення міжнародного гуманітарного права вчиняються сторонами практично у всіх збройних конфліктах, але аксіомою є теза про те, що завдяки наявності норм міжнародного права у багатьох випадках вдається зменшити або звести до мінімуму страждання жертв збройного конфлікту.

У сучасному міжнародному гуманітарному праві встановлена заборона на застосування сили, яку закріплено у ст. 2 Статуту ООН: усі члени Організації Об'єднаних Націй утримуються у міжнародних відносинах від загрози силою або від її застосування як проти територіальної недоторканості або політичної незалежності будь-якої держави,

так і будь-яким іншим чином, несумісним з метою Організації Об'єднаних Націй.

Одним з найголовніших механізмів врегулювання збройних конфліктів є процес імплементації норм міжнародного гуманітарного права до національного законодавства. Комплекс нормотворчих та організаційних заходів, що мають вживатися державами для імплементації міжнародного гуманітарного права охоплює такі заходи: підготовка перекладів текстів договорів з міжнародного гуманітарного права на національні мови; поширення текстів договорів та ознайомлення з ними як військовослужбовців, так і всього населення в цілому; припинення будь-яких порушень міжнародного гуманітарного права і, зокрема, введення в дію кримінального законодавства, необхідного для покарання за воєнні злочини; забезпечення заходів з устанавлення, визначення місцезнаходження та охорони осіб та об'єктів, що перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права; запобігання неправомірному використанню емблем Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, а також інших емблем і знаків, захист яких передбачається міжнародним гуманітарним правом; забезпечення під час збройних конфліктів основних судових гарантій; набір і підготовка персоналу, що спеціалізується у сфері міжнародного гуманітарного права, зокрема юридичних радників у збройних силах; створення та/або регулювання діяльності національних товариств Червоного Хреста (Червоного Півмісяця), організацій цивільної оборони, національних інформаційних бюро; розміщення військових об'єктів, розробка і застосування зброї, а також методів і засобів ведення війни з урахуванням вимог міжнародного гуманітарного права; створення в разі необхідності санітарних зон, нейтралізованих зон, зон безпеки і нейтральних зон.

У межах існуючого міжнародного правопорядку виокремлюють такі механізми врегулювання збройних конфліктів:

1) гуманітарні силові операції ООН зі встановлення миру («peace-forcing operations»), які здійснюються на підставі глави VII Статуту ООН та згідно з резолюцією Ради Безпеки міжнародними збройними силами з метою недопущення поглиблення «гуманітарної кризи»;

2) операції ООН з підтримання миру («peace-keeping operations») у конфліктогенних регіонах, які застосовуються відповідно до глави VI Статуту ООН з метою запобігання поновлення бойових дій.

Важливим механізмом ООН для врегулювання конфліктів, крім військової сили, є санкції. Рішення щодо застосування санкцій може ухвалюватися Радою Безпеки і у цьому разі стає обов'язковим або рекомендаційним для членів ООН. Таке саме рішення може ухвалюватися Генеральною Асамблеєю, тоді воно має лише рекомендаційний характер.

Поширеною є також стратегія превентивної дипломатії, до якої входить складний комплекс заходів для врегулювання воєнно-політичного конфлікту в цілому, серед них: відновлення довіри, ранне попередження, превентивне розгортання миротворчих сил, створення демілітаризованих зон та інші заходи.

Механізми врегулювання збройних конфліктів мають бути ефективними і відповідати природі воєнно-політичного конфлікту. Виходячи з останньої вимоги їх можна умовно поділити на дві основні групи: політичні та військові. У міжнародній практиці їх прийнято позначати цивільним і військовим елементом.

Військовий елемент є сукупністю заходів і форм примусу конфліктуючих сторін, спрямованих на збереження або встановлення миру між ними з використанням спеціальних формувань, оснащених військовою технікою. Природа сили цивільного елемента в підтриманні миру може мати дипломатичне, економічне, ідеологічне, науково-технічне, гуманітарне, міжнародно-правове виявлення, тоді як природа сили військового елемента полягає в ефективності насильницького впливу на конфліктуючі сторони.

Серед найважливіших політичних засобів необхідно виділити: переговори, посередництво, діяльність міжнародних наднаціональних органів.

На сьогодні необхідність створення певного комплексу механізмів врегулювання збройних конфліктів потребує негайного вдосконалення, оскільки неоднозначність цього аспекту може призвести до загострення існуючих збройних конфліктів та виникнення нових неконтрольованих збройних конфліктів.

УДК 340.12(091)«1918/1920»

Михайлів Т. Є.,

*аспірант кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ДИРЕКТОРІЇ

У той час, коли Директорія прийшла до влади, на території України зберігали чинність закони колишньої Російської імперії й Тимчасового уряду, законодавство Центральної Ради та Української держави гетьмана П. Скоропадського. До цього ж переліку варто додати й законодавчі акти радянської влади. Таким чином, основною проблемою, із якою одразу ж довелося зіткнутися Директорії, стала проблема колізій з цими попередніми й паралельними системами законодавства.

Уже 17 травня 1919 р. Голова Директорії затвердив постанову «Про анулювання на території України чинності законів та декретів як так званого СРСР, так і СРСР Російського Уряду і про відновлення чинності законів УНР». Ставлення Директорії до своїх попередників було значно складнішим. Директорія не скасувала в повному обсязі законодавство гетьмана П. Скоропадського, проти якого вона виступила, і водночас не відновила законодавства Центральної Ради. Слід зазначити, що з цього приводу існують різні точки зору. Так, вважається, що Директорія відновила всі закони, прийняті Центральною Радою. Однак, якщо звернутися до Декларації Директорії, то виявиться, що йдеться про вибіркові заходи, оскільки в ній сказано лише про скасування «усіх законів і постанов гетьманського уряду в сфері робітничої політики» й відновлення восьмигодинного робочого дня, введеного відповідним законом Центральної Ради.

Загалом же Директорія частково скасовувала одні і відновлювала інші закони залежно від своїх політичних інтересів. Наприклад, 24 січня 1919 року Директорія скасувала закон гетьманського уряду від 9 липня 1918 року «Про відміну закону 9 січня 1918 року про національно-персональну автономію й про скасування національних міністерств».

В період грудня 1918 – січня 1919 р. Директорія скасувала деякі «другорядні» гетьманські акти – наприклад, закон від 18 листопада 1918 року «Про заснування державного симфонічного оркестру» (натомість законом від 24 січня 1919 року було засновано «Українську Республіканську капелу») або закон від 3 жовтня 1918 року «Про утворення комісії для порядкування міської адміністрації столиці Києва», а також ухвалила ряд законів, наприклад, 1 січня – закон «Про вищий уряд Автокефальної православної Соборної Церкви», «Про службу в державних установах урядовців іноземних підданців», «Про державну мову», 9 січня – «Про звільнення від мобілізації деяких урядовців Судового відомства» та інші.

У цілому ж законодавство Директорії можна охарактеризувати як законодавство перехідного періоду, коли закони приймаються лише за необхідності «швидкого реагування» на конкретні обставини. Звідси й відсутність власних кодифікованих актів у галузі цивільного й кримінального законодавства.

Те ж саме стосується й проекту Конституції. Початок черговому етапу конституційного процесу поклав С. Петлюра, проте минуло ще два місяці, поки уряд УНР утворив «урядову комісію з 15 членів по розробці повної конституції Української держави», яка закінчила свою роботу наприкінці жовтня, однак підготовлені нею проекти було опубліковано вже на території Польщі.

Також суспільні обставини впливали на пріоритети законотворчості. Крім земельного закону, були прийняті закони «Про ліси» від 10 січня 1919 року, «Про Державну Українську Грошову Одницю» від 6 січня 1919 року, «Про хлібну повинність з урожаю 1919 року» від 15 серпня 1919 року, «Про надзвичайний одноразовий податок» від 31 травня 1920 року.

Військове ж законодавство, навпаки, розвивалося дуже активно: 13 січня Директорія затвердила закон «Про заклик до військової служби», 18 січня – «Про прийом в дієву армію УНР охотників», 26 січня – «Про поповнення армії та флоту», 17 лютого – «Про мобілізацію Старшин та Урядовців-учителів», 6 квітня – «Про загальний достроковий призов до виконання військової повинності народжених в 1900 році», 31 липня – «Про мобілізацію урядовців державного контролю» та чимало інших, включаючи різноманітні постанови, накази й інструкції, які детально регламентували ці питання, навіть розмір добових лікарям «за працю при провадженні мобілізації населення до війська». На забезпечення виконання військової повинності та інших державних обов'язків було спрямовано й затверджений 26 вересня 1920 року закон «Про реєстрацію населення, що мешкає на території УНР».

Негативний вплив на стан законодавства періоду Директорії справляла відсутність належної законотворчої процедури й чіткої системи нормативно-правових актів. Подібно до Центральної Ради, Директорія не визначила критеріїв, яким мали відповідати закони й постанови, декларації та універсали. У законі «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в УНР» міститься спеціальний розділ, що так і називався – «Законодавство УНР», проте він не розв'язував старих і, навпаки, породжував нові проблеми. Досить сказати, що повноваженнями «ухвалювати законопроекти» наділялася як Державна народна рада, тобто парламент, так і Рада народних міністрів.

Секція:

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ
ТА НАБЛИЖЕННЯ ЇЇ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ**

УДК 352.075:369

Євтушенко О. Н.,
д-р політ. наук, професор,
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Інституту державного управління,

Андріяш В. І.,
д-р наук з держ. упр., доцент,
кафедра публічного управління та адміністрування
Інституту державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

**СТРУКТУРОВАНА СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
Й БЮРОКРАТИЧНА РАЦІОНАЛЬНІСТЬ**

Побудова в Україні ефективного публічного управління актуалізує й проблему функціонування вітчизняної управлінської бюрократії, яка є продуктом розвитку нашого суспільства.

Термін «бюрократія» відноситься до французького «bureau» – контора, і грецького – влада, тобто характеризує тип публічного управління, форму політичної влади.

У зв'язку з тим, що система публічного управління включає в собі систему органів, набір посад, службовців, що мають відповідні повноваження й виконують відповідні посадові обов'язки, її можна визнати бюрократичною, а тих, хто працює бюрократами. Тому можна погодитись з М. Вебером, який в теорії раціональної бюрократії розглядає бюрократію як структурований апарат публічного управління (поділ системи управління на ланки, що ієрархічно побудовані й мають строго встановлені права і обов'язки, компетенцію) забезпечуючи оптимальність і професіоналізм вирішення всіх проблем, що виникають в процесі управління. Він визначав бюрократію, як особливий статусний соціальний клас людей, що займають престижно-привілейоване стано-

вище в суспільстві, мають свої власні корпоративні інтереси, свої чесноти, свою честь і гординю.

Водночас бюрократія не тільки служить зряддям одних соціальних груп проти інших, але й намагається підпорядкувати дійсні потреби суспільства, завдання, норми і процедури нормального його функціонування власним цілям, що полягають у самозбереженні й зміцненні власних позицій, послаблення контролю за своєю діяльністю, концентрація влади в руках чиновництва, відчуження влади від народу.

Отже, функціонування структур публічного управління неминуче веде до їх бюрократичної раціональності, зумовленої спеціалізацією і кооперацією управлінської праці.

Бюрократична раціоналізація характеризується: раціональністю за собою й ірраціональністю в цілому; диференціацією функцій, стандартизацією методів роботи, регламентацією дій; «деперсоналізацією», тобто наявністю особистих міркувань з виконання службових обов'язків, суворою дисципліною праці; багатоступеневою ієрархією (вертикальна диференціація функцій між різними рівнями управління) посад і забезпечення кар'єри при дотриманні певних умов.

Збільшення числа управлінців, викликане, зокрема, дробленням управлінських функцій, призводить не тільки до відчуження чиновників від мас, але й до протиставлення «верхньої бюрократії» рядовим службовцям, до все більшого впливу по лінії «зверху вниз» і зниження впливу «знизу вгору», що є завжди за будь-якого суспільно-політичного ладу.

Бюрократизація в будь-якій країні має свою національну специфіку, яка обумовлена в першу чергу суспільно-економічним ладом, ступенем розвитку демократичних традицій, рівнем культури, освіти населення, моральною зрілістю того чи іншого суспільства. Вона знаходиться в прямій залежності від природи державної влади, її політичного режиму, сутність якого визначається ступенем розвитку демократії.

У зв'язку з тим, що в Україні система публічного управління перебуває на етапі формування, це негативно позначається на ефективності функціонування бюрократії, як інституціонально-ієрархічної системи суспільних взаємовідносин між владою і суспільством. Слабкість інститутів публічного управління, створює підґрунтя для зміцнення взаємозалежності бюрократії від політики та великого бізнесу, що призводить до перетворення її на силу, яка діє в інтересах вузького кола осіб, а не всього українського суспільства.

Бюрократи (чиновництво) – специфічний шар (група) людей, яких об'єднують особливі групові інтереси і ціннісні орієнтації, стають байдужими до соціального змісту і соціальних наслідків власної діяльності, в їх діяльності починають переважати відомчі або місницькі інтереси, зверхнє ставлення до народу, зневага до демократичних цінностей, почуття власної переваги і власної особистої праці тощо.

Підкреслимо, що бюрократична система управління об'єктивно формує особливий тип особистості, що характеризується специфічною етикою політичного та ідейно-морального конформізму, психологією вірності (бездумної або найчастіше показної) існуючим порядком, орієнтацією на відповідність думок і вимогам безпосереднього оточення.

Для чиновника-бюрократа державна мета, яку він покликаний формально реалізувати, перетворюється в особисту мету, «гонитву» за чинами (кар'єризм) з метою досягнення особистого благополуччя. Кар'єра, як просування людини по шаблях виробничої, майнової, соціальної чи іншої ієрархії, котра пов'язана з результатами її діяльності, це – нормальний стан для кожної людини, але намагання досягти успіху за будь-яку ціну, в т.ч. усупереч інтересам справи, використовуючи інтриги та інші неетичні форми поведінки є глибоко ганебним явищем.

Підсумовуючи зазначимо, що лише з розбудовою демократії, глибокої та послідовної демократизації всієї системи суспільних взаємовідносин, коли громадськість отримує право і можливість контролювати практично всі сторони діяльності органів публічного управління бюрократія, як високопрофесійний апарат публічного, стає орієнтованою на інтереси й потреби різних верств населення.

УДК 351.77:614.2:005.591.6

Шевчук В. В.,

канд. наук з держ. упр.,

завідувач навчально-методичного кабінету,

Миколаївський базовий медичний коледж, м. Миколаїв, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Охорона здоров'я є складною суспільною динамічною системою, яку людське суспільство на кожному етапі свого розвитку створює і використовує для здійснення комплексу заходів, спрямованих на охорону і постійне поліпшення здоров'я кожної людини і суспільства в цілому, зокрема на накопичення наукових медичних знань і використання їх з метою широкої індивідуальної і суспільної профілактики захворювань, розпізнавання і лікування хвороб і збільшення тривалості життя людей. Охорона здоров'я відноситься до числа пріоритетних напрямків соціальної політики держави в сучасних країнах, так як здоров'я нації є самостійною цінністю і виступає важливою складовою загального потенціалу країни. Надзвичайно актуалізувало проблему ефективного регулювання з боку держави сфери охорони здоров'я

динамічне поширення як в Європі, так і в усьому світі пандемії COVID-19.

Правове регулювання надає системі охорони здоров'я оптимальну керованість, цілеспрямованість і гарантованість, створює умови для розробки довгострокової програми розвитку цієї системи, визначає стабільність ресурсного забезпечення системи охорони здоров'я в цілому і на цій основі вдосконалює форми і методи державного управління цією сферою.

Наразі процес законотворчості в сфері охорони здоров'я розвивається дуже активно. Це пов'язано з реформуванням даної сфери в країнах, які нещодавно здійснили перехід від командно-адміністративної економіки до економіки ринкового типу, а також з динамічним розвитком суспільних відносин у сфері охорони здоров'я в розвинених країнах, обумовленим підвищеною увагою населення до стану здоров'я.

Державне регулювання діяльності системи охорони здоров'я в країнах з розвиненим громадянським суспільством передбачає не тільки дотримання прийнятих суспільством соціальних норм, а й виразну, відкриту державну політику в сфері охорони здоров'я, метою якої є створення умов для якнайповнішої реалізації можливостей щодо забезпечення права громадян на збереження здоров'я. Досягнення цієї мети можливе лише при вирішенні декількох груп завдань, в тому числі юридичних, економічних і соціальних. Для кожної країни в певний період розвитку ці завдання повинні бути не тільки чітко сформульовані, але і прийняті і підтримані суспільством. Подібно іншим службам соціального профілю, система охорони здоров'я є свого роду дзеркалом, що відображає глибоко вкорінені соціальні і культурні очікування населення.

Практика державного регулювання сфери охорони здоров'я в розвинених країнах засвідчує, що найбільш ефективним є поєднання в тих чи інших пропорціях державно-бюджетної системи та системи медичного страхування.

Функціонування державно-бюджетної системи у сфері охорони здоров'я має низку позитивних сторін. Така система забезпечує високу ступінь соціальної захищеності громадян шляхом встановлення гарантій надання безкоштовної медичної допомоги. Це дуже ефективно при епідеміях небезпечних інфекційних захворювань (COVID-19), а також в умовах надзвичайних ситуацій. Однак державно бюджетна система далеко не завжди відповідає принципам конкуренції та вільного вибору, що є основоположними принципами ринкової економіки. До того ж подібна система вимагає дуже високих постійних витрат на сферу охорони здоров'я з державного бюджету, що може виявитися не під силу менш розвиненим країнам.

Тому на нинішньому етапі розвитку суспільства з метою пошуку нових економічних умов існування сфери охорони здоров'я в багатьох країнах з декількох моделей законодавчо прийнята за основу розвитку системи охорони здоров'я модель медичного страхування. Для держав з перехідною економікою, в тому числі й для України, шляхом реформування сфери охорони здоров'я оптимальною є поєднання державно-бюджетної системи з системою медичного страхування. Як показує досвід організації охорони здоров'я в різних країнах, однією з істотних переваг системи обов'язкового медичного страхування є формування системи незалежного контролю якості медичної допомоги, що сприяє розвитку прав пацієнтів.

Отже, враховуючи міжнародний досвід, для України ефективною в умовах реформування економіки є комбінована система охорони здоров'я, яка має на меті організацію надання якісної медичної допомоги, доступної населенню, на базі фундаментальних перетворень фінансування із залученням, крім державних, інших ресурсів, в тому числі і коштів населення. Перехід до такої системи вимагає перетворень правових основ галузі, спрямованих на демократизацію управління, впровадження сучасних медичних технологій, розвиток конкуренції, заснованої на вільному виборі пацієнтом лікувально-профілактичного закладу і лікаря.

УДК 352

Багмет М. О.,

*д-р іст. наук, професор кафедри місцевого самоврядування та регіонального розвитку Інституту державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна,*

Юрченко О. О.,

*в. о. завідуючого сектором мобілізаційної роботи
та звернень громадян управління охорони здоров'я Миколаївської
облдержадміністрації, м. Миколаїв, Україна,*

Хоржевська І. М.,

*канд. психол. наук, доцент, докторант,
ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна*

THE ROLE OF YOUTH IN STRENGTHENING THE MODERN DEFENSE CAPABILITY OF UKRAINE

Each region of Ukraine has accumulated a lot of brilliant examples of youth participation in strengthening Ukraine's defense capabilities. Participation in fighting in the Donbass region during the decisive crackdown on Russian military and separatists became a top priority. Immediate volunteer

and moral support is increasingly important, providing strength for the Ukrainian Armed Forces.

In the south of Ukraine, significant Euro-Atlantic activity on the implementation of conceptual strategic defense basics is carried out by students of the Petro Mohyla Black Sea National University. They, under the leadership of patriotic professors and scientists, organize fundraising for the purchase of weapons, repair of military equipment, send packages with food, clothing, books to the area of Military Release Operations. The university regularly conducts various measures about implementing the European and Euro-Atlantic aspirations, which directly strengthens the collective system of defense of Ukraine

So this high school is called a real integration outpost in the south of Ukraine.

Practical scientific and educational activity of the team of the Black Sea National University named after Petro Mohyla is aimed at enhancing the national security of Ukraine in the conditions of a long hybrid war.

The main content of the materials is devoted to the analysis of sociological researches that reflect the youth opinion about the formation of defense policy in Ukraine. 1 monitoring reflects 10-year changes in youth's attitude towards Ukraine's relations with Russia, 2 monitoring analyzes students' views on ways to win a hybrid war for Ukraine.

In various regions of Ukraine, many vivid and fruitful examples of youth participation in changing Ukraine's defense capabilities have been accumulated. The top priority of the search was to engage in fighting in the Donbass during a decisive rejection of Russian other people and separatists. Genuine volunteer and moral support is growing in importance, capturing the strength and reliability of the Ukrainian armed forces.

In the south of Ukraine, significant Euro-Atlantic activity on the implementation of conceptual strategic security principles is being carried out by students of the Black Sea National University named after Petro Mohyla. They, under the guidance of patriotic teachers and scientists, organize fundraising and send parcels to the area of hostilities with food, clothing, literature and medicines. There are also regular mass events at the university that are aimed at implementing the European and Euro-Atlantic aspirations, which are direct factors in strengthening the collective defense and defense system of Ukraine.

It is no accident that this institution is called a real outpost that operates in the south of Ukraine.

The material is devoted to the coverage of the practical, scientific and educational activities of the team of the Petro Mohyla Black Sea National University. It is aimed at enhancing Ukraine's national security in the face

of a prolonged hybrid war. The main content is devoted to the analysis of sociological studies, which reflect the youth opinion regarding the formation of a security policy in Ukraine. The monitoring reflects the decades-old changes in the youth's attitude towards Ukraine's relations with Russia, as well as the students' opinions regarding the ways of a victorious end to Ukraine's hybrid war.

As a conclusion, it should be emphasized that the listed high-patriotic actions of the youth of Mykolaiv region, as well as of the whole of Ukraine, are convinced that in the future the young generation will actively respond positively to new challenges and threats to Ukrainian national security. We hope that the further introduction of new defensive startups and innovative technological measures will be supported by foreign supporters of Ukraine and foreign investors.

We consider that proposed scientific analysis and main facts, propositions and recommendations, and conclusions will attract interest of Ukrainian and Foreign scientists and professionals. And it will be useful for the increasing effectiveness of this so actual topic.

УДК 342.951

Андріяш В. І.,

*д-р наук з держ. упр., доцент,
кафедра публічного управління та адміністрування
Інституту державного управління,*

Малікіна О. А.,

*старший викладач
кафедри публічного управління та адміністрування
Інституту державного управління,*

Полякова О. А.,

*магістр публічного управління
Інституту державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Упродовж останніх років Міністерство охорони здоров'я України у своїх пріоритетних напрямках продовжує розвиток первинної та вторинної меддопомоги, а також поліпшує якість й доступність медичних послуг. Нові впровадження законодавства в сфері охорони здоров'я

передбачають кардинальні якісні зміни всіх функцій системи охорони здоров'я (далі – СОЗ):

- управління вказаною системою;
- забезпечення її необхідними ресурсами;
- фінансування;
- надання якісних медичних послуг.

Прийняття на державному рівні законодавчих нормативних правових документів з реформування СОЗ, а також відповідних розпорядчих актів місцевих облдержадміністрацій дали змогу здійснити реальні кроки у реформуванні первинного рівня надання медичної допомоги, проведення підготовчих робіт для реформування спеціалізованої медичної допомоги.

Початок реформам СОЗ поклав довгоочікуваний Закон України «Про державні фінансові гарантії медобслуговування населення» № 2168-VIII від 19.10.2017 р., який набув чинності 30 січня 2018 року. В Законі йде мова про те, що метою реформування медичної сфери в Україні є забезпечення всім громадянам рівного доступу до якісних МП та перебудова СОЗ так, щоб у її центрі був пацієнт. Відповідно до Закону в Україні створено Національну службу охорони здоров'я – національного страховика, котра укладає договори із закладами охорони здоров'я та закупляє у них послуги з медичного обслуговування населення.

Згідно з даним Законом, держава зобов'язана здійснювати повну оплату за рахунок коштів Держбюджету України і гарантувати надання громадянам необхідних послуг та медпрепаратів, що передбачені програмою обов'язкових гарантій. Права й гарантії у сфері охорони здоров'я, котрі мають відношення до медобслуговування, забезпечення необхідними лікарськими засобами, що передбачені іншими нормативними правовими актами для певних категорій осіб, фінансування котрих відбувається за окремими програмами за рахунок коштів з державного й місцевого бюджету, використання цільових страхових фондів тощо, тобто всіх можливих джерел, котрі не заборонено законодавчими нормами.

Додаткові фінансові вливання можуть здійснювати органами місцевого самоврядування в межах своєї компетенції. Тобто, вони можуть здійснювати фінансування місцевих програм розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, зокрема ремонту, оновлення матеріально-технічної бази, преміювання.

Також парламент України підтримав ще два закони, котрі є вагомими та необхідними для проведення медичної реформи. Це Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» від

07.12.2017 р. № 2233-VIII, котрий було підготовлено Міністерством охорони здоров'я, що передбачає перерозподіл повноважень котрі зачіпають питання здійснення видатків на первинну меддопомогу в рамках реалізації вказаної реформи фінансування СОЗ, в першу чергу щодо переходу на оплату медичних послуг й Закону України «Про підвищення доступності та якості медобслуговування у сільській місцевості» № 2206-VIII від 14.11.2017 р., запропонованого Президентом України, яким запускається механізм реформи сільської медицини. Норми вказаного закону України передбачають правові, економічні й організаційні засади та основні напрями регулювання розвитку охорони здоров'я у сільській місцевості для необхідного забезпечення гарантій рівного доступу всіх громадян до якісного й ефективного медобслуговування. Отже, окремі положення прийнятих законів спрямовані на поліпшення умов оплати праці медпрацівників, зокрема шляхом встановлення доплати, надбавки за великі обсяги й якість виконуваної роботи, за послуги, надані пацієнту.

Таким чином, прийняття відповідних нормативних актів забезпечило систематизацію регулювання у сфері охорони здоров'я в правовому контексті, сформувало необхідні передумови задля впровадження багатоканального фінансування галузі охорони здоров'я та проведення реформування СОЗ.

УДК 352/354:613

Лізаковські П.,
*канд. наук, ад'юнкт Воєнно-морської академії
ім. Героїв Вестерплатте, м. Гдиня, (Польща)*

РОЛЬ ОРГАНОВ МЕСТНОЙ ВЛАСТИ В ПРОФИЛАКТИКЕ ЗАБОЛЕВАНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ ПОЛЬША

Ответственность за здоровье общества и обеспечение надлежащих условий для граждан является обязанностью государства и эта норма была включена в большинство конституций, включая Конституцию Республики Польша. Роль местного самоуправления является очень необходимой и важной в сфере здравоохранения, так как местные органы власти наиболее близки к своим жителям и, следовательно, ближе всего к их проблемам и потребностям. На местные органы власти ложится большая часть работы в области здравоохранения граждан, информирования и профилактики заболеваний. Нужно подчеркнуть, что очень часто средства вкладываются в лечение, а не в профилактику заболеваний.

В контексте данного вопроса необходимо рассмотреть дефиницию безопасности в сфере здравоохранения. На основании определения концепции безопасности можно сделать вывод, что такой тип безопасности рассматривается как состояние, которое предусматривает отсутствие чувства различных угроз, которые могут оказывать негативное влияние на потерю или ухудшение здоровья человека (например, болезни, эпидемии и т. д.).

Одним из способов финансирования деятельности в области здравоохранения в Республике Польша являются средства Европейского Союза. Нынешний финансовый стратегический план на 2014–2020 годы предусматривает финансовые ресурсы на улучшение ситуации в сфере здравоохранения. Финансирование из Европейского социального фонда может быть направлено на реализации профилактических проектов в отношении заболеваний, которые являются серьезной проблемой здравоохранения для конкретного региона.

Профилактика различных заболеваний и укрепление здоровья направлено на развитие и закрепление соответствующих привычек и правильного образа жизни. Целью профилактического здравоохранения является профилактика заболеваний путем раннего выявления и лечения. Задачи органов местной власти по охране здоровья и укреплению здоровья чаще всего выполняются в сотрудничестве с неправительственными организациями. Проведение профилактических мероприятий приносит ощутимые плюсы как в краткосрочной, так и в долгосрочной перспективе.

Приоритеты политики здравоохранения для каждого из 16 воеводств в Польше определяются воеводой в тесном сотрудничестве с Советом воеводств по делам здоровья. Национальные приоритеты в сфере здравоохранения имеют нормативную основу – Закон об оказании услуг в здравоохранении, финансируемых из государственных средств.

Профилактические программы здравоохранения, осуществляемые местными органами власти, должны реализовываться в соответствии с процедурой, описанной в ст. 48b вышеупомянутого закон, в котором органы местной власти были включены в список субъектов, уполномоченных разрабатывать, осуществлять и финансировать программы в сфере здравоохранения. Профилактические программы местного самоуправления должны соответствовать региональной политике здравоохранения, которая была подготовлена на основе картографических потребностей жителей той или иной области. Необходимо подчеркнуть, что на уровне повятов (районов), задания должны осуществляться после консультации с гминами, а на уровне воеводства – после консультаций с гминами и повятами. Программы профилактического характера могут быть реализованы в течение одного года или нескольких лет.

В настоящее время программы профилактики в сфере здравоохранения, которые внедряют местные органы власти, основаны на многих правовых актах. Например, несколько из них:

- а) Закон от 8 марта 1990 года об гминном самоуправлении;
- б) Закон от 5 июня 1998 года о повятовом самоуправлении;
- в) Закон от 5 июня 1998 года о воеводском самоуправлении;
- д) Закон от 27 августа 2004 года об оказании услуг в сфере здравоохранения, финансируемых из государственных средств;
- е) Закон об общественном здравоохранении от 11 сентября 2015 года.

Таким образом, органы местного самоуправления относятся с большой ответственностью и приверженностью к реализации программ политики здравоохранения. Каждая инициатива местных органов власти, в соответствии со стратегическим подходом Национального фонда здравоохранения, оказывает положительное влияние на продление жизни граждан, улучшение здоровья и снижение социального неравенства в сфере здравоохранения в Польше. Однако еще есть много возможностей для активизации местных органов власти и реализации программ профилактики в сфере здравоохранения.

УДК 342.7:061.2

Лізаковська С. В.,
канд. наук з держ. упр., доцент,
викладач Воєнно-морської академії
ім. Героїв Вестерплатте, м. Гдиня, Польща

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Основою функціонування будь-якого суб'єкта в правовій демократичній країні виступає нормативно-правове забезпечення. У зв'язку з цим, доцільно звернути увагу на нормативні акти, які окреслюють основи діяльності і функціонування громадянського суспільства в Україні. В Конституції України (ст. 36) вказується «Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або

захисту прав і свобод інших людей». Тобто Основний Закон передбачає створення інститутів громадянського суспільства, зокрема, громадські організації, метою яких є реалізація соціально-економічних, культурних завдань на локальному та національному рівнях.

Щодо нормативних актів, які мають обов'язковий характер на всій території держави, то доцільно окреслити закони, що забезпечують запровадження різноманітних форм участі інститутів громадянського суспільства в управлінні державними справами, це, зокрема: Закони України «Про громадські об'єднання», «Про звернення громадян», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про захист прав споживачів», «Про асоціації органів місцевого самоврядування», «Про волонтерську діяльність», «Про доступ до публічної інформації».

Наприклад, в Законі України «Про громадські об'єднання» (ст. 22) чітко окреслено: «Органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування можуть залучати громадські об'єднання до процесу формування і реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення, зокрема, шляхом проведення консультацій з громадськими об'єднаннями стосовно важливих питань державного і суспільного життя, розроблення відповідних проєктів нормативно-правових актів, утворення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів при органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, в роботі яких беруть участь представники громадських об'єднань». Тобто, громадські організації та спілки можуть виступати повноправним партнером органів публічної влади в нормотворчому процесі, що є важливим елементом функціонування правової держави.

Крім того, Закон України «Про звернення громадян», передбачає залучення та вплив громадян на суспільно-політичні процеси в державі за допомогою таких інструментів як пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги. Конструктивна пропозиція відповідального свідомого громадянина до органів публічної влади може допомогти у виявленні нагальної проблеми на локальному, регіональному рівнях і окреслити шляхи її вирішення. В даному нормативному акті вказано, що «Пропозиція (зауваження) – звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності

держави і суспільства». Тобто дана норма окреслює субсидіарну поведінку громадян в країні і передбачає активізацію населення у сфері публічних справ.

Доцільно також представити постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України у сфері функціонування інститутів громадянського суспільства, а саме «Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади», «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади», «Типове положенням про громадські ради» та інші.

Позитивним аспектом у забезпеченні діяльності громадянського суспільства є те, що органи законодавчої влади передбачили реалізацію довгострокового плану розвитку вищезазначених суб'єктів в державі, оскільки в Україні в даний час реалізовується «Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки».

У 2007 році Розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Концепцію сприяння органів виконавчої влади розвитку громадянського суспільства, в якій окреслено форми (механізми) взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства:

- участь інститутів громадянського суспільства в розробленні та обговоренні проєктів нормативно-правових актів з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, інтересів широких верств населення, прав і свобод людини та громадянина;

- здійснення ними громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо розв'язання проблем, що мають важливе суспільне значення (у формі громадського моніторингу підготовки та виконання рішень, експертизи їх ефективності, подання органам виконавчої влади експертних пропозицій);

- надання інститутами громадянського суспільства соціальних послуг населенню відповідно до укладених з органами державної влади договорів;

- утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики;

- співпраця органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства в процесі підготовки та перепідготовки кадрів, спільного навчання державних службовців та представників громадських організацій навиків ефективної взаємодії, ознайомлення широких верств населення з формами їх участі у формуванні та реалізації державної політики;

– проведення органами виконавчої влади моніторингу й аналізу громадської думки, забезпечення своєчасного публічного реагування на пропозиції та зауваження громадськості;

– виконання спільних проєктів інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що нормативна база окреслює механізми співпраці органів публічної влади з громадянським суспільством, а також ряд законів гарантує громадянам активну участь у публічних справах держави.

УДК 352

Тимофєєв С. П.,
канд. наук з держ. упр., доцент
кафедри публічного управління та адміністрування,
Інституту державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНИХ НАСТРОЇВ ЩОДО КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

В українському суспільстві панує переконання, що саме бідність є одним з центральних коренів корупції. Фактично представники подібних суджень стверджують, що за достатнього рівня життя населення корупції б не було. Питання правоти подібного твердження ще й досі є відкритим. Головною загрозою стабільності будь-якої країни сьогодні визнають тандем корупції та бідності. Для сучасного стану розвитку Української держави характерним є те, що бідність перейшла не тільки у розряд хронічних явищ, що визначає життєвий стан вагової частки населення. Також вона виступає в ролі фактору поляризації суспільства, стратифікації його на достатньо заможних та дуже бідних. До того ж, величина середнього прошарку суспільства за таких умов катастрофічно зменшується.

Дослідниками визнається, що корупція в державі є ознакою не стільки влади, скільки громадянського суспільства. Громадяни є ініціаторами та виконавцями протизаконних дій, а корумповані чиновники – лише вихідці із суспільства, його найбільш відомі представники. Двосторонній характер корупції засвідчується ваговою часткою громадян, які зізналися у хоча б одноразовому випадку дачі хабара в структурах, де це є звичайною справою.

В українському суспільстві діють подвійні стандарти відносно корупційних дій. Це проявляється у розподілові на притаманну елітам корупцію з одного боку, та побутову – з іншого. Якщо перша оцінюється доволі негативно, то друга виправдовується багатьма. Показовою є відчутна різниця між оцінками корупціогенної діяльності інших та поблажливе ставлення до власної поведінки. Сюди ж можна віднести визнання в ролі корупції тільки діяльності державних службовців, що ускладнюють управлінські процедури або вимагають так званої подяки за спрощення процедури. За таких обставин дії хабародавців частіш за все виправдовуються.

Наявність корупції стає причиною того, що у країні діють офіційна й неофіційна суспільні підсистеми. З одного боку діють правові та моральні норми, з іншого – протиправні, на вигляд простіші, методи. У другій підсистемі суб'єктами проводяться протиправні дії, розбудовуються неофіційні зв'язки із власною системою цінностей, специфічними цілями та методами їх досягнення. Характерним для даної системи є створення власних правил та норм поведінки, які є викривленими по відношенню до стандартним суспільних норм й суперечать діючому законодавству. На думку багатьох аналітиків, неофіційна підсистема за рівнем впливовості не поступається офіційній владі, а іноді навіть проявляє більшу мобільність. Така ситуація в країні є реальною загрозою для стабільності та позитивного державного будівництва.

Тривале існування паралельної підсистеми сформувало в суспільстві хибне сприйняття корупційних проявів. Хабар та «блат» у багатьох не асоціюються з протиправними діями та сприймаються цілком нормально. Таким чином, питома частка правових норм є суто декларативними, до того ж сприймаються вони неоднозначно. Хабар та «блат» ставши нормою не тільки не засуджуються суспільством, а й можуть визнаватися показником активної діяльності чи навіть успішності. З точки зору учасників корупційних схем, хабар – це не кошти, отримані протизаконним шляхом, а оплата за «підвищений фронт роботи», певний показник статусу.

Терпимість суспільства та брак критичного ставлення до корупційних проявів серед широкого загалу є дуже характерними для України. Така властивість українського суспільства в основі своїй має багато передумов, що в деякій мірі пов'язані з вище переліченими передумовами корупції. Певна кількість громадян України, що зіткнулася з корупційними діями з боку представників влади, та в результаті не побачила відповідного реагування на це з боку держави. Більшість для себе робить такий висновок, що варіантів поведінки в подібній ситуації замало: порушити закон та залучитися до корупційної схеми або вийти за межі

зони комфорту, стати проти сформованої традиції, можливо збільшити для себе кількість проблем. Загальної інформаційної політики та пропаганди антикорупційної поведінки практично не існує, є лише поодинокі випадки акцентуації на неприпустимості корупційних дій з боку як громадянина, так і представника органу публічної влади.

Відношення населення до корупції як одного із прийомів здобутку бажаного результату зазвичай є досить актуальним. Подібне корисливе ставлення до можливостей використання влади та корупції становить велику загрозу, оскільки воно виправдовує порушення законів та установлених норм. Дана проблема посилюється ще й тим, що отримання рішення влади на свою користь, пов'язане із задоволенням інтересів усіх сторін. При цьому учасники корупційних діянь в більшості випадків не зацікавлені навіть у відкритті порушень законодавства.

Важливе значення в розкритті злочинів корупційного характеру займає так званий викривач. Причиною цього є те, що одним з основних чи навіть єдиних джерел для відкриття проваджень з корупційних справ є повідомлення, стосовно факту корупції в діяльності представника органу публічного управління. Інформацію, що надається викривачем, можна назвати одним з найбільш вагомих важелів запобігання та протидії корупції, подолання прогалів в державно-управлінській діяльності та поведінці представників органів публічного управління.

Одною з основних передумов до суперечливого чи навіть суто негативного ставлення відносно добровільних викривачів можна зазначити те, що подібні дії асоціюються у багатьох перш за все з функціонування правоохоронних органів. А серед певної частки громадськості залишилася ще з радянських часів думка про зазначені органи як каральні, такі, що спрямовували свою діяльність на боротьбу з громадянами, що не поділяли пануючої ідеології. Фактично правоохоронні органи сприймаються як борці з супротивниками режиму, а відповідно породжують незадоволення у суспільстві. Створення позитивної практики виправдання викривачів та надання їм законних гарантій щодо захисту є одним з пріоритетних напрямків забезпеченні нормативно-правової бази запобігання корупції.

Якщо говорити про пануючу громадську думку, варто наголосити на відсутності розуміння мети та сутності дій викривача в соціально корисній ролі, в спрямованості на захист інтересів суспільства. З іншого боку, певна частка громадян звиклася з явищем корупції та сприймає її як повсякденне. Іноді навіть проявляється різко негативне ставлення до людей, які не бажають бути причетними до дій корупційного характеру. Загальну картину стосовно негативного ставлення до викривачів в українському суспільстві можна викласти у вигляді таблиці (табл. 1).

**Причини негативного ставлення до викривачів
фактів прояву корупції**

Причини пересічного громадянина	Причини представника органу влади
1. Відсутність довіри органів влади. 2. Невпевненість у можливості захисту з боку держави й побоювання помсти. 3. Низький рівень ефективності викритої інформації та замала результативність. 4. Толерантне ставлення до корупції та корисливе ставлення до цього явища. 5. Низький рівень правової культури, відсутність знань стосовно суті корупційних дій та несвідома участь в них.	1. Загроза звільнення з посади та можливості наступного переслідування. 2. Невідпрацьованість механізму розгляду скарг, що виражається у простому спусканні обов'язків на нижній рівень. 3. Певна частка корумпованого керівництва, яке розповсюджує серед підлеглих думку про припустимість корупції у своїй діяльності. 4. Брак антикорупційної культури та заохочення до викривання явища корупції. 5. Особисте негативне ставлення до викривачів у багатьох колективах в органах публічної влади.

Із цього приводу пропонуються такі заходи по заохоченню викривачів:

- відповідне нормативне та організаційно-розпорядче забезпечення захисту викривачів;
- належна інформаційно-роз'яснювальна робота серед усіх верств населення, залучення ЗМІ до розповсюдження позитивного досвіду викривачів у розвинених країнах, розкриття цієї практики з точки зору корисності для держави та суспільства;
- підвищення ролі викривачів серед широкого загалу, як осіб, що є небайдужими та дбають перш за все про інтереси суспільства.

Програми антикорупційного спрямування мають передбачати наступні пункти:

- визначення підвалин загальної внутрішньоорганізаційної політики відносно запобігання та протидії корупції в конкретній сфері, а також заходи щодо їх реалізації, виконання антикорупційної стратегії у державі загалом;
- оцінку корупціогенних небезпек у функціонуванні владної організації, установи, мотивів, що породжують їх та атмосфери, яка може сприяти цьому;
- заходи відносно усунення знайдених корупційних ризиків, дій відносно осіб, що визначаються відповідальними за виконання подібних заходів, а також граничні строки;

- підвищення кваліфікації та заходи з розповсюдження інформації відносно програм антикорупційного напрямку;
- порядок моніторингу та оцінки заходів по виконанню й систематичному розгляду вищезазначених програм;
- заходи, що спрямовані на запобігання корупційно небезпечним діям та протидію правопорушенням, що пов'язані з корупцією.

Варто відмітити, що одним з визначальних напрямів запобігання та протидії корупції в сфері публічного управління загалом, соціальної політики зокрема, є формування антикорупційної культури серед широкого загалу. Основоположним в цьому напрямку є забезпечення негативного ставлення серед громадськості до корупції та бажання протидіяти цьому явищу. Додатково до подібних напрямів, важливо організувати заходи інформаційного та навчального характеру конкретного антикорупційного змісту для відповідної цільової аудиторії. Серед них можна виокремити представників малого та середнього бізнесу, засоби масової інформації, підлітки та молодь, депутати місцевих рад, освітяни, працівники закладів охорони здоров'я тощо. Подібні заходи повинні відповідати особливостям проявів корупції в різних галузях, а також допомагати формуванню в конкретних соціальних груп антикорупційної культури.

УДК 342

Шульга А. А.,
*канд. наук з держ. упр., старший викладач,
кафедра публічного управління та адміністрування
Інституту державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОБСЯГИ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Проблеми формування достатнього обсягу доходів місцевих бюджетів та забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад в Україні є основною умовою виконання функцій, покладених на органи місцевого самоврядування, які у світлі сучасних публічно-управлінських перетворень набувають особливої ролі у процесі управління важливими для тієї чи іншої громади та держави, загалом, справами. Навіть незважаючи на те, що питома вага доходів місцевих бюджетів в зведеному бюджеті країни є незначною, вони є фундамен-

том бюджетної системи, без якого не можливо покращити бюджетні взаємовідносини в відповідності до функцій місцевого самоврядування. Відповідно постає завдання щодо пошуку і подальшого використання найбільш ефективних методів та інструментів мобілізації фінансових ресурсів до місцевих бюджетів, а також визначення факторів, які позитивно чи негативно впливають на цей процес.

Серед факторів прямого впливу, зміна яких безпосередньо призводить до зміни обсягів надходжень до бюджетів, можна виокремити такі групи як:

1) економічні: рівень економічного розвитку країни в цілому та окремих адміністративних одиниць; рівень середньої заробітної плати; рівень податкоспроможності населення; рівень перерозподілу ВВП; рівень інфляції; наявність комунальних підприємств та об'єктів комунальної власності; ставка банківського відсотка за депозитами та кредитами;

2) політико-правові: рівень автономії місцевих бюджетів; розподіл податкових надходжень між рівнями бюджетної системи; наявність фінансових санкцій та податкових пільг; стабільність податкової системи;

3) демографічні: чисельність населення; частка зайнятого населення та рівень безробіття; міграційний рух населення;

4) соціально-культурні: податкова культура населення та платіжна дисципліна тощо.

Якщо говорити більш детально про окремі з цих факторів, то саме економічні чинники відіграють важливу роль у процесі наповнення дохідної частини місцевих бюджетів. Так, наприклад, від заробітної плати залежать надходження податку з доходів фізичних осіб. Інакше кажучи, рівнем податкоспроможності населення і суб'єктів господарювання визначаються загальні можливості бюджету щодо акумуляції податкових платежів за різними видами податків та зборів. Щодо рівня заробітної плати та обсягів сплати податку з доходу фізичних осіб до місцевих бюджетів спостерігається останніми роками позитивна динаміка. Так, лише за шість останніх років середня заробітна плата в Україні збільшилась майже у тричі. Такий ріст заробітної плати свідчить про збільшення податкоспроможності населення країни та значного росту податкових надходжень до місцевих бюджетів. Стосовно інших економічних факторів впливу на дохідну частину місцевих бюджетів, то наприклад, помірні ставки відсотків за кредитами, стабільність макроекономічної ситуації сприяють розширенню виробничих потужностей, нарощенню обсягів реалізації продукції та опосередковано впливають на збільшення доходів місцевих бюджетів. Відповідно при нестабільності економічної ситуації в країні, різких коливаннях чи

негативній динаміці валютного курсу, високих темпах інфляції – обсяги виробництва скорочуються, відбувається загальне зниження ділової активності та споживчого попиту, що призводить до скорочення обсягів доходів місцевих бюджетів.

На відміну від економічних факторів, більшість з яких впливають на динаміку доходної частини бюджету в короткостроковому періоді, політико-правові фактори впливу на доходну частину місцевих бюджетів носять переважно довгостроковий характер. Так, основні засади формування надходжень місцевого бюджету визначаються чинним законодавством на тривалий період часу і змінюються тільки при внесенні поправок до окремих нормативно-правових актів. Серед основних таких чинників можна назвати: рівень автономії місцевих бюджетів, розподіл податкових надходжень між ланками бюджетної системи, стабільність податкової системи тощо.

Демографічні та соціально-культурні фактори здійснюють головним чином опосередкований вплив на динаміку доходів місцевих бюджетів. Наприклад, загальна чисельність населення і, у тому числі, частка зайнятого населення та рівень безробіття, впливають на загальні закономірності формування доходів населення в регіоні, та, відповідно, на формування податкових надходжень від фізичних осіб. Оскільки чисельність України з кожним роком суттєво зменшується, збільшується рівень безробіття. Все це, у свою чергу, призводить до зменшення доходів місцевих бюджетів.

Відчутний вплив на динаміку формування доходів місцевих бюджетів можуть здійснювати також значні міграційні процеси серед українського населення, викликані економічними причинами: високим рівнем безробіття в регіоні або нижчим порівняно з іншими регіонами рівнем заробітної плати. Внаслідок такого переміщення населення у менш благополучному регіоні зменшується кількість працездатного населення, що, відповідно, зменшує потенційну базу оподаткування.

Соціально-культурні фактори змінюються дуже повільно, тому їх вплив на формування доходної частини місцевих бюджетів відображається у довгостроковому періоді. Серед найвагоміші з них можна виокремити: менталітет населення, ставлення людей до праці та якості життя, податкова культура населення, платіжна дисципліна. Так, наприклад, від рівня платіжної дисципліни залежить повнота та своєчасність надходження до бюджету запланованих обсягів доходів. У свою чергу, податкова культура населення прямо пов'язана з податковою дисципліною та впливає на рівень ухилення від оподаткування, тінізації економіки, а також на ефективність функціонування податкової системи в цілому. Тобто, рівнем податкової культури населення визначається повнота формування податкових надходжень бюджету.

Отже, враховуючи викладене можна узагальнити, що на сьогодні органи місцевого самоврядування не забезпечуються необхідним обсягом фінансових ресурсів для якісного і повноцінного виконання ними відповідних повноважень та забезпечення соціально-економічного розвитку відповідних територіальних громад, а також задоволення існуючих на їх територіях потреб. І хоча у 2015 р. відбулися кардинальні позитивні зміни щодо збільшення обсягів податкових надходжень до місцевих бюджетів, на сьогодні існує ряд проблемних питань (зростання інфляції; ухилення від сплати податків; значна тінізація доходів; брак дієвих стимулів для місцевих органів влади до збільшення обсягу доходів місцевих бюджетів; відсутність необхідної фінансової бази, що могла б забезпечити виконання органами місцевого самоврядування делегованих і власних повноважень та ін.). Вважаємо, що для забезпечення достатнього і своєчасного наповнення місцевих бюджетів необхідно: по-перше, щоб політика держави спрямовувалася на досягнення фінансовій незалежності місцевого самоврядування; по-друге, на законодавчому рівні чітко закріпити бюджетні повноваження і відповідальність органів місцевого самоврядування при формуванні доходної частини місцевих бюджетів; по-третє, здійснювати формування доходної частини місцевих бюджетів на підставі об'єктивної оцінки їх податкового потенціалу, економічних і демографічних особливостей регіону; по-четверте, шукати сучасні альтернативні джерела наповнення доходної частини місцевих бюджетів; по-п'яте, створювати відповідні ефективні й дієві стимули для нарощення доходів місцевих бюджетів від сплати відповідних податкових платежів.

УДК 352

Верба С. М.,
*старший викладач,
кафедри місцевого самоврядування та регіонального розвитку,
Інституту державного управління,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

На даний час в Україні відбувається активне формування концепції місцевого самоврядування, ведеться пошук найоптимальнішої моделі місцевої влади, сучасна модель господарювання територіальних громад вимагає нових управлінських підходів до процесу стратегічного

планування майбутнього розвитку та стратегічної моделі управління. Тому, українська влада, беручи на себе зобов'язання щодо подальшої інтеграції України в світову спільноту, має зосередити значні зусилля щодо трансформацію в дієву публічну владу органів місцевого самоврядування (ОМС), які є найбільш наближеними до населення та здатні відповідно реагувати на сучасні вимоги в державі вирішувати термінові питання місцевого значення, реалізувати законні інтереси її представників, задовольняючи необхідні та життєві потреби територіальної громади.

Загалом становлення України як незалежної, суверенної, демократичної та соціальної держави, вибраний нею курс на європейську інтеграцію та здійснення децентралізації влади, зумовлюють необхідність суттєвого підвищення ефективності служби в ОМС та вдосконалення її проходження.

Аналіз існуючої в Україні системи служби в ОМС свідчить про те, що вона не достатньо відповідає стратегічному курсу держави на демократичний розвиток та впровадження європейських стандартів урядування, оскільки залишається недостатньо професійною, відповідальною, авторитетною, ефективною, є внутрішньо суперечливою та громіздкою, внаслідок чого замість того, щоб бути рушійною силою соціально-економічних і управлінських реформ, гальмує можливість швидких позитивних змін у новостворених об'єднаних територіальних громадах, особливо з питань формування їх спроможності.

Доводиться констатувати, що професіоналізм посадових осіб місцевого самоврядування, їх якісний склад набагато нижчий порівняно з необхідним в умовах децентралізації влади. Спостерігається низький рівень інституційного розвитку та престижності служби в органах місцевого самоврядування у порівнянні з державною службою; недосконала система управління персоналом; недосконалість нормативно-правової бази проходження служби в органах місцевого самоврядування; нестабільність у результаті частих перевиборів очільників рад; недостатній рівень адміністративної культури посадовців; недосконалість системи їх підготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації; низька якість та ефективність результатів їх діяльності. Ці системні проблеми в процесі проходження служби в органах місцевого самоврядування в Україні потребують невідкладного вирішення, а демократичні перетворення, що відбуваються в країні, – нових підходів до публічної служби, її проходження в умовах децентралізації влади та подальшої адміністративної реформи. Саме тому дане дослідження є надзвичайно актуальним.

Кадрове забезпечення в органах місцевого самоврядування – це комплекс дій, направлених на пошук, оцінку і встановлення заздалегідь передбачених стосунків з робочою силою, як в самих органах

місцевого самоврядування для подальшого просування по кар'єрній драбині, так і поза їх межами для нового найму тимчасових або постійних працівників. Кадрове забезпечення в органах місцевого самоврядування є дуже важливою складовою організації роботи цих органів, так як правильний підбір кадрів є найважливішим процесом у формуванні об'єднаннях територіальних громад. Відповідно, можна говорити про різнопланове значення кадрового забезпечення в органах місцевого самоврядування, оскільки це забезпечить можливість функціонування цих органів, сприятиме забезпеченню прав, свобод та законних інтересів особи на місцевому рівні.

Кадрове забезпечення органів місцевого самоврядування є дуже важливою складовою організації роботи цих органів, а правильний підбір кадрів – найважливішим процесом у формуванні об'єднаннях територіальних громад з врахуванням того, що основними принципами служби в органах місцевого самоврядування є принципи самостійності кадрової політики в територіальній громаді. Важливість кадрового потенціалу місцевого самоврядування обумовлена сукупністю усіх наявних цивільних, моральних і професійних якостей, здібностей, навичок, умінь і можливостей кадрів муніципальної служби, що реалізуються і розвиваються в ході їх професійної діяльності, а також їх прихованих особистісних резервів, що можуть бути реалізовані при виникненні потреби в них для досягнення поточних і перспективних цілей в інтересах громади.

Кадрова політика в органах місцевого самоврядування на сьогодні є недосконалою та потребує значних змін. Появляється це тим, що в Україні служба в органах місцевого самоврядування не має відповідного досвіду та якісного підґрунтя, насамперед законодавчого, зокрема, в питаннях корупційності та використання не за призначенням коштів, що мають слугувати реалізації потреб громадян тощо. Важливим на цьому шляху є вивчення практики і конституційного законодавства зарубіжних країн, на основі якого зроблено висновки про необхідність внесення змін до національного законодавства, особливо в умовах здійснення децентралізації влади.

На даний момент в нашій країні є проблеми кадрового забезпечення ОМС в умовах децентралізації. Це: недосконалість нормативно-правової бази з питань кадрового забезпечення в ОМС; нестабільність складу, недоліки в доборі, використанні й утриманні управлінських кадрів та порушення принципу наступності в роботі; непрозорість діяльності ОМС в кадровій сфері; недотриманням вимог щодо політичної нейтральності; недостатній рівень професіоналізму та адміністративної культури посадових осіб місцевого самоврядування, корупційність; недосконалість системи їх підготовки, а також брак ресурсного

забезпечення цього процесу; малою престижністю служби в ОМС; низький рівень соціальної мотивації та соціального захисту посадових осіб місцевого самоврядування; відсутність цілісної кадрової системи та нерозвиненість інститутів професіоналізації, передусім підготовки та використання кадрового резерву; недосконалість громадського та державного контролю за діяльністю персоналу ОМС тощо. Дані проблеми можливо вирішити за умови чіткого законодавчого регулювання, зокрема, шляхом прийняття нового Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування». У результаті службовці ОМС не будуть нехтувати можливістю направлення на навчання, прагнутимуть постійно підвищувати власний кваліфікаційний рівень, а також наявність реальної соціальної захищеності службовців тощо.

Правові основи кадрової політики в ОМС є загальним курсом і послідовною діяльністю держави та органів місцевого самоврядування з формування вимог до службовців, їх підбору, підготовки і раціонального використання, з урахуванням стану і перспектив розвитку апарату органів місцевого самоврядування, прогнозів щодо кількісних і якісних потреб у кадрах. Така політика на сьогоднішній день потребує значних змін та є недосконалою. Це безумовно пояснюється тим, що в Україні служба в ОМС не має відповідного досвіду та якісного соціально-правового підґрунтя. Зокрема, стосується і корумпованості та використання не за призначенням коштів, що мають слугувати реалізації потреб громад тощо. На нашу думку важливо створити умови, при яких і держава, і органи місцевого самоврядування, і самі кадри будуть зацікавлені в зростанні професіоналізму та підвищенні ефективності управлінської праці в ОМС.

Законодавство України містить велику кількість нормативно-правових актів, які повинні полегшити проходження служби в ОМС. У своїй діяльності службовці місцевого самоврядування керуються законами України, постановами Кабінету Міністрів України, іншими актами управління вищих державних органів і органів місцевого самоврядування. Також Законодавець надає службовцям низку роз'яснень і рішень Конституційного суду України щодо тлумачення законодавства. Окрім того, розробляється новий Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування», в якому буде чітко прописано обов'язки та повноваження службовців з урахуванням децентралізації публічної влади, в цілому, враховано всі недоліки попереднього Закону, що безпосередньо полегшить роботу органів місцевого самоврядування.

Кадрова політика в ОМС є загальним курсом і послідовною діяльністю держави та органів місцевого самоврядування з формування вимог до службовців, їх підбору, підготовки і раціонального викорис-

тання з урахуванням стану і перспектив розвитку апарату органів місцевого самоврядування, прогнозів щодо кількісних і якісних потреб у кадрах. Така політика на сьогоднішній день є недосконалою та потребує значних змін. Це безумовно пояснюється тим, що в Україні служба в органах місцевого самоврядування не має відповідного досвіду та якісного підґрунтя, насамперед законодавчого. Зокрема, стосується і корумпованості та використання не за призначенням коштів, що мають слугувати реалізації потреб громадян тощо. Тому, на нашу думку, важливо створити умови, при яких і держава, і органи місцевого самоврядування, і самі кадри будуть зацікавлені в зростанні професіоналізму та підвищенні ефективності управлінської праці в органах місцевого самоврядування.

УДК 352

Козлова Л. В.,

канд. наук з держ. упр.,

доцент кафедри публічного управління та адміністрування,

Інститут державного управління,

Сальніков О. О.,

аспірант PhD, кафедри публічного управління та адміністрування,

Інститут державного управління,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

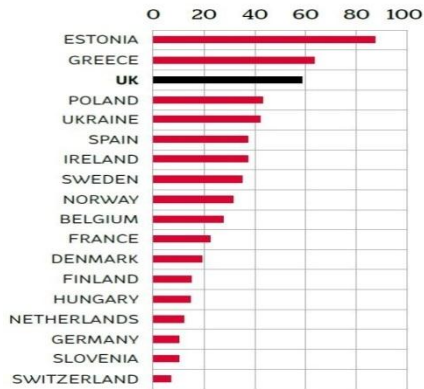
СПІВВІДНОШЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА РОБОТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ

Дослідження питання співвідношення вищої освіти та роботи за фахом повинно мати ключове значення при реформуванні вищої освіти, поєднуватися з формуванням ефективного ринку праці в Україні та визначати державну політику в цій сфері, також воно стосується реформування державної служби в Україні, удосконалення кваліфікаційних вимог щодо проходження державної служби, особливо її керівної ланки.

Варто зазначити, що дослідження взаємозв'язку освіти та ринку праці проводяться не щорічно, що не дозволяє відстежувати динаміку змін та тенденції в цій сфері. Зважаючи на дослідження, які проводилися в 2010 році Інституту персоналу і розвитку, майже кожен другий українець, який отримав вищу освіту, не працював за фахом (див. рис.).

Over qualified

GRADUATES IN NON-GRADUATE JOBS % SHARE OF GRADUATES, 2010

Понад 40 % випускників вузів у результаті опинилися не на тих посадах, заради яких вони навчалися протягом 4–5 років. У контексті цього міжнародного дослідження, Україна опинилася на п'ятому місці серед країн Європи, де працівники працюють не своєю спеціальністю. Але така ситуація характерна не тільки для нашої країни. Наприклад, перші місця рейтингу займають Естонія та Греція. У цих державах не за фахом працюють понад 80 % і понад 60 % професіоналів відповідно. Також більше половини випускників британських вузів (58,8 %) працевлаштовані не там, де хотіли бути спочатку. На четвертому місці знаходиться Польща, на п'ятому – Україна, де майже рівний відсоток (більше 40 %) працює не там, де мав би, згідно з дипломом. Причому більшість висококласних фахівців змушені працювати різноробочими – в кафе, барах, колл-центрах, розчарувавшись в першому місці роботи. Варто зазначити, що в таких країнах, як Німеччина, Нідерланди і Словенія, відсоток випускників вузів, які працюють не спеціальністю, становить менше 10 %, що визначає необхідність вивчення особливостей освіти та ринку праці в цих країнах. Але основна тенденція зберігається і в 2020 році, коли кожен прагне здобути вищу освіту, проте далеко не кожен потім працює за фахом.

В Україні одним з останніх таких досліджень було соціологічне опитування 2015 року. Воно показало, що в нашій країні більше половини громадян працюють не за своєю спеціальністю – 54,8, при цьому 9,9 не працюють за фахом через малий попит на професію. Інші 32,4 % говорять, що просто не знайшли роботу за фахом. 19,4 % українців не

працюють за фахом, тому що їм не подобається обрана спеціальність, а 11,3 % взагалі ніде не працюють.

У промисловості зайнято 24 % українських громадян. По 10 % задіяні у торгівлі та транспорті. Серед державних службовців, яких менше, ніж в західних країнах, працює лише 5 % і 3 % – в органах місцевого самоврядування.

ЗМІСТ

Секція:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Підсекція: Галузеві юридичні науки

<i>Абдуллаєв В. А.</i> Щодо законодавчого закріплення антикорупційних органів України	1
<i>Багінський Д. С.</i> Щодо деяких законодавчих аспектів правового регулювання питань кваліфікації діянь, учинених в стані необхідної оборони	3
<i>Блага А. Б.</i> Проблемні питання реагування на факти домашнього насильства в умовах карантину	5
<i>Валецька О. В.</i> Аналіз окремих мінімальних державних гарантій у сфері оплати праці	8
<i>Дмитрук І. М.</i> Правові аспекти процесу децентралізації в Україні.....	9
<i>Коваль А. А.</i> Види прав людини, що підлягають забезпеченню при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій	11
<i>Колодочка О. Є.</i> Щодо способу врегулювання конфлікту інтересів.....	13
<i>Котова О. Д., Тунтула О. С.</i> Порядок застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження	16
<i>Крусір Н. В., Блага А. Б.</i> Булінг: поняття, види та основні прояви	18
<i>Лагода К. О., Тунтула О. С.</i> Порушення процесуального порядку проведення допиту свідка в кримінальному провадженні.....	20
<i>Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д.</i> Подальше реформування статті про докази та їх властивості в антикримінальному судочинстві	22
<i>Мамчур Л. В., Ситцовой В. В.</i> Особливості використання чужої торговельної марки у порівняльній рекламі лікарських засобів	24
<i>Мамчур Л. В., Юркова Г. В.</i> Особисте немайнове право на ім'я автора – журналіста	27

<i>Озерський І. В.</i> Оптимізація розвитку кафедри (правничої школи) цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили в контексті проекту концепції розвитку юридичної освіти	29
<i>Панченко С. С.</i> Загальна характеристика строку в цивільному праві	35
<i>Січко Д. С.</i> Стягнення аліментів за минулий час: проблеми реалізації	38
<i>Шаповалова О. І.</i> Обґрунтування цивільного права на чужі речі	41
<i>Ювченко О. А., Тунтула О. С.</i> Забезпечення права на захист на стадії досудового розслідування	43
<i>Дзюбак К. М., Озерський І. В.</i> До питання проведення правової експертизи закладами вищої освіти України	44

**Підсекція: Теорія, історія, філософія, соціологія права:
порівняльне правознавство**

<i>Ковальова С. Г.</i> Тактика розслідування злочинів городськими судами XVI ст. (на матеріалах справи Охлоповських)	49
<i>Лісна І. С.</i> Міжнародні правові механізми врегулювання сучасних збройних конфліктів	51
<i>Михайлів Т. Є.</i> Законодавча діяльність Директорії	53

Секція:

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА НАБЛИЖЕННЯ
ЇЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ**

<i>Євтушенко О. Н., Андріяш В. І.</i> Структурована система публічного управління й бюрократична раціональність	56
<i>Шевчук В. В.</i> Міжнародний досвід державного регулювання сфери охорони здоров'я	58
<i>Багмет М. О., Юрченко О. О., Хоржевська І. М.</i> The role of youth in strengthening the modern defense capability of Ukraine	60

<i>Андріяш В. І., Малікіна О. А., Полякова О. А.</i> Особливості нормативно-правового забезпечення системи охорони здоров'я в Україні	62
<i>Лізаковські П.</i> Роль органів місцевої влади в профілактиці захворювань в республіці Польща	64
<i>Лізаковська С. В.</i> Нормативно-правове забезпечення функціонування інститутів громадянського суспільства в Україні	66
<i>Тимофєєв С. П.</i> Особливості суспільних настроїв щодо корупції в системі публічного управління	69
<i>Шульга А. А.</i> Фактори, що впливають на обсяги податкових надходжень до місцевих бюджетів	73
<i>Верба С. М.</i> Кадрове забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні: сучасний стан та перспективи	76
<i>Козлова Л. В., Сальніков О. О.</i> Співвідношення вищої освіти та роботи за спеціальністю	80

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Д. Кардаш*.
Друк *С. Волинець*. Фальцювальньо-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 24.05.2020.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 5,35. Обл.-вид. арк. 4,84.
Тираж 28 пр. Зам. № 6037.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2020:

СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

XIV Міжнародна наукова конференція

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: 8 (0512) 50–03–32,

8 (0512) 76–55–81,

8 (0512) 76–55–99,

факс: 50–00–69, 50–03–33,

E-mail: avi@chmnu.edu.ua, rector@chmnu.edu.ua

